

Jihočeská univerzita
Pedagogická fakulta
Katedra hudební výchovy

***Historie českobudějovického
pěveckého spolku
Liedertafel***

Autor: Vladimíra Türková, učitelství pro 1. stupeň – německý jazyk
Vedoucí práce: Mgr. Martin Voříšek

Volary, 2008

Děkuji vedoucímu práce Mgr. Martinu Voříškovi za trpělivost při pročitání mých textů a za jeho platné rady a poznámky.

Prohlašuji, že svoji diplomovou práci jsem vypracovala samostatně pouze s použitím pramenů a literatury uvedených v seznamu citované literatury.

Prohlašuji, že v souladu s § 47b zákona č. 111/1998 Sb. v platném znění souhlasím se zveřejněním své diplomové práce, a to v nezkrácené podobě elektronickou cestou ve veřejně přístupné části databáze STAG provozované Jihočeskou univerzitou v Českých Budějovicích na jejích internetových stránkách.

21.4.08

Vladimíra Türková

Anotace:

Cílem této diplomové práce je zdokumentovat, jak vznikl českobudějovický německý pěvecký spolek *Deutsche Liedertafel in Budweis*, jak se uplatnil ve společenském dění na Českobudějovicku i v jiných částech.

V úvodních kapitolách nastiňuji historické a společenské podmínky vzniku a vývoje spolkového hnutí obecně a specifika jižních Čech, poté následuje historie spolku. Ta je rozdělena do několika kapitol, v nichž se zabývám aktivitami spolku od jeho založení, jeho repertoárem, popisuji vystoupení, jichž se účastnil, a akce, které pořádal.

Abstract:

The aim of this Diploma thesis is to document the origin of a German guild *Deutsche Liedertafel in Budweis* from area of České Budějovice, its influence upon social events in this area and other parts of country.

Opening chapters describe in general historical and social conditions of guild origin and development and also specifics of Southern Bohemia region. Middle part is dedicated to the history of *Deutsche Liedertafel in Budweis*, its repertoire, description of guild performance and its own activities.

OBSAH:

Úvod

1 Politické a historické okolnosti

- 1.1 První polovina 19. století v rakouské monarchii
- 1.2 Konec revoluce a porevoluční situace ve Vídni
- 1.3 Revoluce v Čechách
- 1.4 Porevoluční situace v Čechách
- 1.5 Spolky a jejich úloha ve společnosti
- 1.6 Kolonizace jižních Čech
- 1.7 Jazyková situace v Českých Budějovicích
- 1.8 Pěvecké spolky v Českých Budějovicích

2 Vznik německého pěveckého spolku *Liedertafel* a jeho vývoj do roku 1914

- 2.1 Založení spolku
- 2.2 Kvartety
- 2.3 Dobročinné aktivity
- 2.4 Vystoupení *Liedertafelu* v Českých Budějovicích, jeho repertoár, sólisté a sbormistři
- 2.5 *Liedertafel* na pěveckých slavnostech mimo České Budějovice
- 2.6 Výlety na pozvání přátelených spolků
- 2.7 Návštěvy pěveckých spolků a pěvecké slavnosti v Českých Budějovicích
- 2.8 Plesy a zábavy pořádané *Liedertafelem* v Českých Budějovicích

3 Situace v Čechách po první světové válce, *Liedertafel* po válce

- 3.1 Společenské podmínky v jižních Čechách po první světové válce
- 3.2 *Liedertafel* po roce 1918
- 3.3 Spolkový dům *Liedertafelu*
- 3.4 Významní členové *Liedertafelu*

Závěr

Seznam literatury

Úvod

Při psaní této diplomové práce jsem si stanovila za cíl pokusit se zdokumentovat, jak vznikl českobudějovický německý pěvecký spolek *Deutsche Liedertafel in Budweis*, jak se uplatnil ve společenském dění na Českobudějovicku i v jiných částech země a jaké byly jeho osudy do druhé světové války.

Na začátek své práce jsem zařadila obecné informace o vývoji politické situace v Rakousku-Uhersku, jehož součástí Česká republika na přelomu 19. a 20. století byla, a také o tom, jak se politika promítla do tehdejšího společenského života. Ten v tomto období organizovaly především různé spolky, takže další kapitola je věnována právě jim. Soustředila jsem se hlavně na události, které nějakým způsobem souvisí s tématem mé diplomové práce a na oblast jižních Čech. Na Českobudějovicku a v pohraničí žilo vedle sebe obyvatelstvo české a německé, což vytvářelo specifickou společenskou atmosféru. Proto jsem do své práce zahrнула krátký výlet nejprve do dávné minulosti, v níž je příčina vzniku tohoto soužití, a poté i do oblasti jazykové, v níž bych chtěla přiblížit vztahy a vzájemnou provázanost obou národností. Všechny tyto informace nám pomohou objasnit atmosféru, která na Českobudějovicku panovala v době vzniku *Liedertafelu*. V následujících kapitolách se věnuji hlavnímu tématu své práce, historii tohoto spolku od jeho založení až po ukončení jeho aktivity. Na závěr uvádím informace o životě některých významných členů tohoto spolku.

Jako hlavní zdroj informací o *Liedertafelu* jsem využila pamětní knihu spolku vydanou k 70. výročí jeho založení, dále pak publikaci vydanou u příležitosti 50. výročí založení a stanovy *Liedertafelu*. V dalších knihách jsem nacházela jen úryvky věnované mému tématu. Všechno jsem se pokusila poskládat do uceleného textu, který obsahuje všechny dosažitelné informace od založení spolku až do druhé světové války. Vzhledem k tomu, že s útlumem aktivity spolku za války ubývají také informace o něm, dopátrání se přesných okolností ukončení existence *Liedertafelu* by vyžadovalo dlouhodobé náročné vyhledávání a sestavování útržkovitých zpráv pravděpodobně i ze zahraničí, neboť je velmi pravděpodobné, že poslední členové spolku odvezli některé z pramenů při odsunu německého obyvatelstva.

1. Politické a historické okolnosti

1.1 První polovina 19. století v rakouské monarchii

Po Napoleonově porážce u Waterloo roku 1815 se nejmocnějším mužem rakouského císařství stal kancléř Klemens Wenzel Nepomuk Lothar Metternich (1773-1859). Podle něj se období let 1815-1848 nejčastěji říká „Metternichův absolutismus“. Tento název nevyvolává zrovna pozitivní dojmy. Osobně si ze školy také pamatuji spíš negativní charakteristiku tohoto období. Proto mě zaujala charakteristika v sedmé části knihy Toulky českou minulostí: *„Výpovědi historiků o atmosféře v habsburské říši let 1815-1848 se ale zvláštním způsobem neshodují. Promítá se to i do názvů doby. Její kritikové o ní mluví jako o době ‚despocie, policejního režimu a právě již zmíněného Metternichova absolutismu‘. Umírněnější historikové se uchylují k výrazům spíše neutrálním, např. ‚doba předbřeznová, čas biedermeieru‘. Existují ale i přívětivá, nostalgicky laděná vyprávění ‚ze starých dobrých časů‘, kdy bylo lacino, život plynul v klidu a pohodě a lidé se spíš dobře bavili, než trápili. Která z těchto interpretací má blíže k pravdě se už asi nedopátráme, nejpravděpodobnější je, že každá z nich má v něčem pravdu. Kladné i záporné stránky doby, to dobré i to špatné nejspíš existovalo vedle sebe, jak už to bývá v každé době.“*¹

Absolutistická monarchie měla vskutku k demokracii daleko, avšak pokud bychom porovnali tehdejší situaci s totalitními režimy 20. století, získali bychom pravděpodobně poněkud „lichotivější obrázek“ doby Metternichova absolutismu. Kancléř Metternich všemi možnými způsoby bránil těžce vydaný evropský mír, odmítal revoluci i všechny změny, které by ji mohly přivolat. Z této snahy pramenilo velké množství zákazů, cenzura a čtení soukromé korespondence. Zakázána byla jakákoliv kritika vládnoucí dynastie, politiky státu, císařských výnosů, katolického náboženství. Nesměla se vyjadřovat podpora liberalismu, nacionalismu a právu na sebeurčení národů. Snaha kontrolovat názory a skutky obyvatelstva přitom nebyla jen specialitou habsburské monarchie, panovala téměř v celé Evropě. Všechny vlády

¹ Hora, Josef. *Toulky českou minulostí* 7, Via Factum, 2002

se snažily zabránit návratu společenských otřesů, v nichž se předtím státy zmítaly v předchozích 25 letech.

Při zamezování i sebemenších náznaků revolty Habsburkům pomáhala hlavně policie. Ta se dělila na veřejnou a tajnou. Veřejná policie měla na starost pořádek a zákonnost, evidovala počet obyvatel a zaznamenávala jejich pohyb. Tajná se věnovala sledování podezřelých osob, využívala síť agentů a udavačů z řad civilního obyvatelstva, kontrolovala soukromou korespondenci a cenzurovala tisk, literaturu, divadelní představení,

Pro celou první polovinu 19. století ve všech zemích Rakouska je typická atmosféra „dobré nálady“, která se ale pěstovala uměle. Právě v tomto období získala Vídeň svoji pověst krásného, „roztančeného“ a bezstarostného města, plného klidných kaváren. A také nyní získal největší oblibu „vídeňský“ valčík, který se tančil donekonečna na všech plesech.

Po Františkovi I. nastoupil na trůn jeho slabomyslný syn Ferdinand. Protože nebyl schopen vládnout sám, byla určena komise, která vládla jeho jménem a jejíž vedoucí osobou nebyl nikdo jiný než kníže Metternich. Nastupující generace už ale neměla zkušenosti s obdobím válek, nechtěla „umělý klid“ vykoupený cenzurou a špeshováním. Lidé vystoupili proti Metternichovým pravidlům jako občané s požadavky lidských práv a zároveň jako představitelé národů s nároky na sebeurčení. Italové začali odmítat rakouské ústupky, dali tak najevo nesouhlas s rakouskou nadvládou. Maďaři se zřekli říše úplně. Češi si vzpomněli na svou slavnou minulost a začali požadovat autonomii. Němci se začali snažit o realizaci dávno vytouženého cíle, jímž byla jedna velká říše sjednocující všechny germánské národy. Přirozenost a plynulost vývoje zprvu okouzlovaly a lidé očekávali, že povede k harmonii, v níž si každý přijde na své. Jenže se ukázalo, že všechny tyto oprávněné nároky a požadavky se navzájem vylučují a harmonie je tedy v současné politické situaci nemožná. Muselo dojít ke změně. Ke svržení absolutismu v Rakousku byla inspirací revoluce ve Francii. Povstalci požadovali Metternichův odchod, neboť věřili, že tím se všechny nastalé potíže vyřeší. Jeho rezignace ale naopak vyvolala řadu nepokojů v celé monarchii.

1.2 Konec revoluce a porevoluční situace ve Vídni

Vojenské potlačení nepokojů v Itálii opět posílilo pozici rakouské monarchie. 6.10. ale ve Vídni propuklo ozbrojené povstání, jímž studenti a radikálové chtěli dát najevo nesouhlas s útokem proti osamostatněným Uhrám. 20.10. Generál Alfred Windischgrätz zmobilizoval armádu a 31.10. obsadil po velkém krveprolití vzbouřenou Vídeň. K tomu byl v naprostém utajení připravován také mocenský převrat. Za nástupce událostmi dezorientovaného, neschopného Ferdinanda I. byl vybrán jeho synovec František Josef. Převrat se uskutečnil, až když „obnovitelé pořádku“ měli situaci pod kontrolou. Armáda také rozpustila první demokraticky zvolený celorakouský parlament. Krátce před tím bylo schváleno zrušení roboty, ale čerstvě dokončená nová demokratická ústava už v platnost nevstoupila. Poslední potíž, osamostatněné Uhersko, řešili Habsburkové osvědčeným vojenským útokem, ale Maďaři odolávali až do roku 1849, kdy byl jejich odpor zlomen. Tím revoluce skončila a opět byl nastolen absolutismus.

Je zajímavé, že ačkoli se revoluční nepokoje projevíly hlavně ve velkých městech, rok 1848 přinesl nejvíc pozitivních změn hlavně venkovu, neboť rolníci byli osvobozeni od robot. Díky revoluci se také nedostali k moci žádní revolucionáři. Staří úředníci jen sepsali konstituci, jejímž hlavním úkolem bylo uspokojit veřejnost a zároveň zachovat co nejvíc ze starého režimu.

Poradci mladého a nezkušeného Františka Josefa se stalo několik významných mužů. Z exilu se vrátil kníže Metternich, který se žádné funkce sice nechopil, ale přispíval svými názory a doporučeními. Největší zásluhy při urovnávání porevoluční situace měl premiér Felix Schwarzenberg, který ale zemřel už roku 1852. Na jeho místo pak nastoupil ministr vnitra Alexandr Bach. Období mezi léty 1852 – 1860 dostalo název právě po něm. Období Bachova absolutismu ale nebylo tak docela dobou „vlády“ samotného Bacha. Pověstný ministr vnitra měl méně vlivu, než se zdálo, neboť v mnoha věcech panovník naslouchal spíše jiným svým poradcům. To se císaři vymstilo, hlavně v oblasti vojenské. Bylo zničeno spojení Rakouska s Ruskem a v roce 1859 zaútočilo Rakousko-Uhersko pod záminkou nedovoleného zbrojení na podrobené království piemontsko-sardinské, čímž se ale dostalo do křížku i s Francií. Ta totiž byla vázána tajnou smlouvou o poskytnutí vojenské pomoci Piemontu, pokud bude země napadena. Následující

prohra Rakouska pak měla za následek nejen ztrátu Lombardie, ale v důsledku vedla i k pádu celého „Bachova absolutismu“.

1.3 Revoluce v Čechách

Nyní se podívejme, jak se tyto převratné změny projevily v Čechách a jaké výsledky přinesly české společnosti a politice.

V Praze nebylo o nepokojích v Evropě a v rakouských provinciích známo skoro nic. Přesto však šeptanda dokázala svými útržkovitými a zkreslenými zprávami vyvolat značnou nervozitu. Vůbec první stručnou zprávu o událostech v Paříži a o změnách, k nimž ve Francii došlo, otiskl ve svých novinách Karel Havlíček 29.2. 1848. Informace vyvolaly velký rozruch a také první skromný čin. 11.3. se v Praze po dlouhých přípravách a jednáních uskutečnilo shromáždění, které se stalo vůbec první politickou schůzí v Čechách.

První kroky Čechů v oblasti politického života byly rozpačité a krotké. Česká politika se zrodila v Praze a zde se jí také lidé věnovali nejvíc. Všude jinde ještě nějakou dobu přetrvával klid. „*V době, kdy Francouzi svrhli absolutismus na barikádách, kdy Italové neváhali vstoupit do války, aby se zbavili rakouské nadvlády, kdy Maďaři přišli do Vídně hrdě oznámit, že se osamostatňují, sepisovali Češi v Praze pokorný dopis císaři. Své požadavky několikrát předělávali a zmírňovali, jen aby nenarazili.*“² Požadovali např. vykoupení z roboty, zřízení nezávislých soudů, svobodu tisku, shromažďování a náboženství, rovnoprávnost češtiny a němčiny ve školách a na úřadech. Ale než delegace dorazila do Vídně, zavládla tam již úplně jiná atmosféra. Metternich odstoupil z funkce kancléře a všude bylo patrné na jedné straně revoluční nadšení a na straně druhé zmatek. Odpověď na českou petici vyvolala zklamání, neboť tvrdila, že některé požadavky byly mezitím splněny (zrušení cenzury) a zbytek problémů slibovala vyřešit v budoucnu, v příští ústavě.

² Hora, Josef. *Toulky českou minulostí* 7, Via Factum, 2002

Na rozdíl od Vídně proběhl v Praze přerod absolutistické rakouské monarchie v monarchii konstituční relativně klidně. Hlavním důvodem bylo, že Češi se v budoucnosti viděli i nadále jako součást rakouské monarchie. Jejich snem ale byla rovnoprávnost jednotlivých středoevropských národů. Určitou roli hrálo samozřejmě i zpoždění a neúplnost zpráv o dění ve Vídni. Poté co si Maďaři vydobyli samostatný stát s vlastní vládou, armádou a financemi, poslali čeští politici císaři druhou petici, v níž požadovali kromě jiného i obnovení svazku zemí Koruny české. Rozdělení monarchie totiž vyvolávalo u Čechů obavy, neboť německé obyvatelstvo Čech bylo nakloněno vzniku sjednoceného Velkého Německa, do něhož by se začlenila i habsburská říše, a to by znamenalo ohrožení existence samostatného českého národa. Tzv. kabinetní list vyhověl Čechům téměř ve všem, ale žádost o spojení českých zemí měla být projednána až na připravovaném říšském sněmu. Plánované sjednocení ale ztroskotalo ještě dříve, neboť Slezsko i Morava se vyslovily jednomyslně proti tomuto záměru. Jednotlivé části historického českého státu tak zůstaly rozděleny.

Představitelé německého reformního proudu předpokládali, že se české země stanou součástí Velkoněmecké říše. Český národ byl chápán pouze jako etnická menšina, a proto Němci pozvali na připravované jednání ústavodárného sněmu ve Frankfurtu nad Mohanem jako zástupce této menšiny i předního českého učenice Františka Palackého. Ten však nejen odmítl svou osobní účast, ale také dal najevo, že takovým krokem by byla ohrožena existence českého národa i státu. Obhájil jeho práva na samostatnost a formuloval svou představu přebudování rakouské říše ve společenství rovnoprávných národů - koncepci austroslavismu. To se stalo programem české politiky na dalších šedesát až sedmdesát let. Tato jeho reakce byla, dalo by se říci, i tou poslední kapkou, která prolomila hráz tolerance mezi Čechy a Němci. Oba národy sice žily na našem území vedle sebe od 13. století, ale jejich vzájemné vztahy nebyly nikdy úplně bez potíží.

Poprvé došlo k opravdovému měření sil mezi Čechy a Němci při volbách do frankfurtského parlamentu. Atmosféra voleb byla velmi napjatá, volilo se během května a navíc ne všude. V téže době se také připravoval Slovanský sjezd, který byl zahájen druhého června. 12.6. ale sjezd náhle ukončila střelba Windischgrätzových vojáků do průvodu Pražanů. Jelikož šlo o shromáždění převážně studentů a dělníků proti několikanásobné přesile ozbrojených vojáků, byl zápas předem prohraný. Události pak byly falešně interpretovány jako spiknutí Čechů proti Němcům. Dnes je

zřejmé, že nepokoje vznikly naprosto živelně a neměly národnostní motivaci. Jediným požadavkem povstalců bylo, aby Windischgrätz složil funkci. Potlačení pražské vzpoury si vyžádalo několik desítek obětí.

Vojenské potlačení pražského povstání se stalo první ukázkou nově zvolené strategie, která znamenala konec debat a ústupků. Zároveň byla tato akce nejen demonstrací síly rakouské armády, ale i určitou formou nácviku zásahu proti povstalcům, který pak byl využit i při potlačování nepokojů ve Vídni. Do začátku následujícího léta bylo po revoluci. Znovu se prosadil absolutismus, i když poněkud upravený. Jediným trvalým ziskem revoluce se stal patent o zrušení roboty. Revoluce také překazila snahy Palackého a jeho spolupracovníků o vypracování nové české ústavy a na přebudování stavovského sněmu v moderní zastupitelský orgán parlamentního typu.

1.4 Porevoluční situace v Čechách

Rok 1848 vnesl do českých zemí rozruch, vzbudil naděje, uvedl události do pohybu. Zrodil se první ucelený český politický program, začaly vycházet první politické noviny, sešla se první svobodná veřejná shromáždění, spontánně se začaly formovat první radikální, středové a umírněné názorové skupiny, které by se daly přirovnat k jakýmsi zárodkům politických stran. O to nápadněji působil nový náhlý klid nastolený po revoluci. Hlavní radikály nový normalizační režim pozavíral, většina ostatních vlastenců se odmlčela. Každý se přizpůsobil, jak nejlépe uměl. Nikdo najednou nechtěl mít se svou nedávnou minulostí nic společného. Heslem dne se stalo „nepřijít do maléru“. V době Bachova působení byly politické a veřejné aktivity silně limitovány. Povolená společenská zábava sestávala převážně z menších setkání, vrcholem byly salónní večírky či masopustní bály. Politické strany neexistovaly. Spolčování bylo striktně omezeno přísnými předpisy. Proto se vlastenecké a politické debaty přesunuly zpět do kaváren a hostinců podobně jako za Metternicha.

1.5 Hudební spolky a jejich úloha ve společnosti 19. století

Po pádu Bachova absolutismu v roce 1859 a po přijetí Schmerlingovy konstituce v únoru 1861 došlo v rakouské říši k obnovení ústavnosti. Tyto novoty znamenaly proměnu společenského klimatu. Společenský život v Čechách byl opět oživen a jako odpověď na uvolnění administrativních překážek začaly vznikat různé organizované skupiny lidí, které spojovaly společné zájmy. Lidé, kteří se ve strachu raději zavírali ve svých domech, se v nově vznikajících spolcích začali učit vzájemnému setkávání, dohadování, řešení úkolů a organizačnímu zajišťování akcí. Posláním hudebních spolků bylo šíření hudebního vzdělání, pořádání akcí s hudební tematikou a samozřejmě vlastní interpretace hudby. Činnost jednotlivých spolků značně závisela na prostředí, v němž spolky působily. V čele stál zpravidla školený hudebník, regenschori či varhaník a činnými členy byli místní lidé se zájmem o hudbu. Jako nejstarší pěvecký spolek u nás je uváděna německá „*Cecilská jednota*“ (1803), z dalších německých pěveckých spolků bych jmenovala „*Der Iglauer Männergesangsverein*“, který patřil k nejdéle fungujícím pěveckým spolkům u nás (založen 1852, působil až do 20. století).

Mezi prvními českými pěveckými spolky šedesátých let proslul pražský Hlahol, mužský sbor, který vznikl v roce 1861. Podle jeho vzoru začaly vznikat další mužské a později i ženské pěvecké spolky i v dalších městech. Brzy existovalo v Čechách okolo 400 zpěváckých spolků. Velmi mnoho bylo také spolků divadelních a tanečních.

Pěvecké spolky se zaměřily v prvních fázích svého vývoje především na činnost vlasteneckou. Proto v repertoáru českých spolků byli preferováni čeští skladatelé a díla inspirovaná českým folklórem či s vlasteneckou tematikou. Spolky německé zase dávaly přednost německým autorům. Sborový zpěv se ukázal být velmi dobrým buditelským prostředkem, neboť přitahoval obecnost hezkými melodiemi a zároveň mohl pomocí textů písní zapůsobit či probudit vlastenecké smýšlení lidí. Vlastenecké cíle poněkud zastínily cíle umělecké, které se ale do centra pozornosti dostaly později.

Spolky většinou měly v repertoáru sbory v češtině i v němčině, ale jejich vzájemný poměr se lišil ve spojitosti s převažující národností členů. Ta měla pravděpodobně vliv také na to, který jazyk bude hlavním komunikačním prostředkem mezi členy, i když většina sdružení v polovině 19. století byla jazykově

utrakvistická. Určitou roli zde také mohlo hrát povolání, hlavně pokud mezi členy převažovalo ekonomicky závislé úřednictvo.

Spolky byly původně zakládány většinou jako mužské sbory. Teprve v 80.-90. letech začaly při těchto mužských spolcích vznikat i ženské odbory, zakládaly se smíšené sbory, čímž se změnil i repertoár pěveckých spolků. Lze předpokládat, že tato změna měla dvě hlavní příčiny. Tou první je všeobecná stagnace sborového hnutí v 70. letech a ochromení činnosti trvající u některých spolků léta až desetiletí, což vedlo i k zániku některých spolků. A druhou příčinou by mohla být také zvyšující se ženská emancipace. Jistý vliv zde také mohlo mít i zvýšení nároků na uměleckou úroveň pěveckých sborů, které se začalo projevovat na přelomu století, neboť úpravy pro smíšené sbory byly, na rozdíl od starších úprav pro mužské obsazení, o něco náročnější, takže lépe vyhovovaly tehdejšímu uměleckým nárokům.

1.6 Kolonizace jižních Čech

V předchozích kapitolách jsme nastínili základní politický kontext, z něž vyrůstal společenský život měšťanstva 19. století, stejně jako problém česko-německých vztahů. Také aktivity a osudy *Liedertafelu* měly mnohdy těsnou souvislost s otázkami soužití Čechů a Němců. Pojdme proto věnovat trochu pozornosti historickým souvislostem tohoto soužití.

Osídlení jižních Čech probíhalo dlouhodobě, postupně, avšak nerovnoměrně. Můžeme je sledovat od 10. století do roku 1848, kdy už jsou přírůstky nových obcí zcela nepatrné. Tato kolonizace byla zprvu prováděna hlavně domácím českým obyvatelstvem a měly ji na starost převážně církevní instituce (biskupství pražské, klášterství želivské). Od 12.-13. století se do osidlování liduprázdných území zapojili také Němci (z Bavorska a Rakouska). Kolem roku 1300 se intenzivně zabývalo kolonizací klášterství zlatokorunské. Klášter byl založen roku 1263 Přemyslem Otakarem II. a měl sloužit jako protiváha rostoucí moci Rožmberků. Ze stejného důvodu bylo roku 1265 založeno i město České Budějovice. Území zlatokorunského kláštera bylo osídleno obyvatelstvem českým i německým.

Poměrně rovnoměrně postupující kolonizaci přerušila třicetiletá válka. Největší zvýšení počtu obyvatel bylo zaznamenáno v letech 1680-1740. Další vlna osidlování přišla v 80. letech 18. století. V tomto období se totiž bohatí obchodníci snažili využít málo výnosná území k těžbě dřeva, hutnictví a sklářství. Právě nyní zažily nejintenzivnější osidlování pohraniční oblasti Šumavy. Po roce 1848 vznikaly nové osady jen ojediněle.

Jak už jsem se zmínila, kolonisté z Bavor, Falce a Horních Rakous přicházeli na území jižních Čech už koncem 12. a v první polovině 13. století a po založení Českých Budějovic se vedle Čechů stali jejich obyvateli. Z kolonistů se postupně vytvořilo měšťanstvo, které po dlouhá léta ovládalo město a utvářelo jeho německý ráz. Pozice německého jazyka byla později posílena i rekatolizačním úsilím Habsburků v období pobělohorském.

Snahy českého měšťanstva o zrovnoprávnění češtiny a němčiny se začaly projevovat až v období českého národního obrození ve druhé polovině 18. století. Byly však značně oslabeny vlnou germanizace, která se na konci 18. století projevila především v provinčních městech. Město České Budějovice navíc leželo na hranici mezi českým a německým jazykovým územím, mluvilo se zde převážně německy a spolu s okolními vesnicemi tvořily tzv. budějovický jazykový ostrůvek.

Svůj německý charakter ztratily České Budějovice až na přelomu 19. a 20. století, kdy v souvislosti s industrializací přicházelo do města mnoho českých dělníků. V roce 1880 existovala ještě mezi českými a německými obyvateli přibližná rovnováha (11829 Němců a 11811 Čechů), ale za pouhých 10 let už se situace obrátila ve prospěch Čechů (11117 Němců a 16271 Čechů).

1.7 Jazyková situace v Českých Budějovicích

Několik staletí trvající soužití Čechů a Němců se projevilo i v jazyce. Čeština a němčina byly navzájem spjaté, slova a gramatické prvky jedné řeči pronikaly do řeči druhé. Vzhledem k tomu, že až téměř do konce 19. století žilo ve městě více Němců, hlavním dorozumívacím jazykem všech obyvatel se stala němčina, přesněji

němčina budějovická. Tou hovořili nejen českobudějovičtí Němci, ale také Češi a Židé (většina Židů se hlásila k německé národnosti), všichni dohromady byli označováni jako Budvajzři.

Základem budějovické němčiny byla hovorová rakouská němčina obsahující jazykové prvky české i moravské. Tuto řeč Budvajzřů běžně používala poměrně silná vrstva obyvatelstva nevyhraněné národnosti, která se skládala z česko-německých rodin, kde se mluvilo německy, dále z německých rodin, které měly české služby nebo kuchařky a také z českých rodin, jejichž děti chodily do německých škol.

Budějovická němčina neměla psanou formu, užívala se jen v podobě mluvené. Specifické na řeči Budvajzřů bylo také to, že její intonace byla česká, stejně jako i některé mluvnické prvky, ale slova, i jejich přízvuk a výslovnost, byla německá. Tato česká intonace byla velmi výrazná, takže říšíští Němci, pokud se nesoustředili na jednotlivá slova, považovali budvajzrovštinu za češtinu a naopak- Češi mluvící budvajzrovštinou jen těžko rozuměli spisovné němčině.

Příklady řeči Budvajzřů lze nalézt v práci G. Fehra³: Wer kajnen Růf nicht hat, kann in auch nicht ferlirn (Wer keinen Ruf nicht hat, kann ihn auch nicht verlieren. Kdo nemá žádnou pověst, nemůže ji ztratit). Das Lébn ist lajdr kajne Wurst nicht, es hat nur ajn Ende (Das Leben ist leider keine Wurst, es hat nur ein Ende. Život není bohužel žádný vuřt, má jen jeden konec.

Tyto příklady ukazují, že základem budvajzrovštiny byla němčina s gramatickými prvky češtiny (např. dvojí zápor, i když ten najdeme i v rakouských a bavorských dialektch) a někdy i s českou větnou skladbou. Tu najdeme například v doslovných překladech z češtiny typu: Mensch, wie hast du dich?- ve srovnání s německým – Mensch, wie geht es dir?- a s českou otázkou – Člověče, jak se máš? Es weht mir der Kopf. - Der Kopf tut mir weh. – Bolí mě hlava.

Řeč budějovických Čechů byla rovněž ovlivněna jazykem druhé národnosti. Němčina ale pronikala do češtiny jen po lexikální stránce – německá byla tedy pouze slova, gramatika zůstávala česká. Typickou ukázkou budějovické češtiny je věta: „Naše mutr koupila fotrovi foremetku a teď ji pigluje na konku, je mu cu klajn, že ji prý tak vypestruje. (Naše matka koupila otcí náprsenku a teď ji žehlí na chodbě, je mu příliš malá, že ji prý tak vylepší. – Unsere Mutter kaufte dem Vater ein Vorhemd,

³ Fehr, G. *Fernkurs in Böhmisches*, Hamburk 1977

und jetzt bügelt sie es auf dem Gang, es ist ihm zu klein, dass sie es ihm wohl ausbessert.)

K výraznému potlačení německého jazyka, a tím také ke zrušení budvazrovství došlo až v roce 1918 po vzniku České republiky. V mluvené nespisovné češtině se přesto dochovalo mnoho německých výrazů. Ty byly omezeny až ve druhé vlně počesťování po druhé světové válce.

1.8 Pěvecké spolky v Českých Budějovicích

V jižních Čechách vznikaly vzhledem k převaze a vyššímu postavení Němců nejprve německé pěvecké spolky, a to již v první polovině 19. století a vedle nich později vznikaly i spolky české. Mezi prvními, ještě před uvolněním politických podmínek v roce 1861, byly v Českých Budějovicích založeny tyto německé pěvecké spolky – *Geselligkeitsverein* (1840), *Musikverein* (1853) a *Liedertafel* (1856). Jeden z nejvýznamnějších českých pěveckých spolků, spolek Hlahol, byl založen roku 1862. Nelze nezpomenout také na spolek Foerster založený po první světové válce, jehož sbormistrem byl Otakar Jeremiáš, jedna z nejvýznamnějších osobností místního hudebního života. Tento muž se zasloužil také o vznik dalšího významného českobudějovického hudebního tělesa, Filharmonického orchestru.

Před vyhrocením nacionálních rozporů v 80. letech existovala mezi spolky obou národů jistá tolerance a dokonce i spolupráce. Na větších akcích koncertovaly české spolky společně s německými, německé spolky zpívaly i některé české sbory. Příkladem takové tolerance byl i *Liedertafel*, který nejen zpíval české sbory, ale přijímal Čechy i jako své členy, což později vyvolalo potíže. Tomuto tématu se budu věnovat podrobněji o něco později. Situace se začala měnit po revoluci 1848 a v 80. letech se změnila radikálně. Rozvoj industrializace si žádal levné pracovní síly a díky zrušení roboty se hodně českých venkovanů rozhodlo hledat dělnickou práci ve městech. Tak se výrazně změnil poměr složení obyvatel ve prospěch Čechů, Němci ale měli stále větší moc, neboť byli zaměstnavateli českých dělníků, tvořili horní, bohatší vrstvu obyvatel. Přesto se Češi začali domáhat svých práv, což mělo za

následek silnější utiskování ze strany Němců.

České spolky začaly vznikat také jako reakce na germanizační nátlak německé menšiny, ale pro svou existenci měly podstatně horší podmínky. Německé vedení města podporovalo samozřejmě jen „své“ německé spolky, českým spolkům byly odpírány prostory ke zkoušení, dokonce bylo českým dělníkům vyhrožováno propuštěním, pokud by se stali členy nějakého českého spolku. Boj se přenesl i do kulturní roviny, německá menšina vydávala více časopisů, měla 30 spolků, byla všemožně podporována (např. roku 1900 dostalo německé divadlo 11 320 korun, zatímco české divadlo nedostalo nic).

2 Vznik mužského pěveckého spolku *Liedertafel* a jeho vývoj do roku 1914

2.1 Založení *Liedertafelu*

Pěvecký spolek *Deutsche Liedertafel in Budweis* byl založen 5. 3. 1856. Významnou motivací pro jeho vznik byly oslavy 100. výročí narození W. A. Mozarta.⁴ Zakladateli byli Johann Stegmann a Adalbert Nowotny, který se stal prvním sbormistrem.

Johann Stegmann (+1905), majitel firmy „Metallwarenfabrik Joh. Stegmann und Söhne in Budweis“ a pozdější starosta, měl se zřizováním podobných spolků zkušenosti z Německa. Dlouhá léta byl vzorně pracujícím členem *Liedertafelu* a jeho velkorysým příznivcem a mecenášem. Za své zásluhy byl spolkem odměněn čestným členstvím od 18. 7. 1873 a jeho portrét byl umístěn do budovy spolku.

Adalbert Joh. Nowotny (+1881), chrámový regenschori a ředitel německé hudební školy v Českých Budějovicích, vystudoval lipskou konzervatoř. Do Českých Budějovic byl pozván Adalbertem Lannou, aby vedl *Deutscher Musikverein* založený roku 1853. Rok poté zřídil Lanna německou hudební školu a Nowotny nastoupil na místo ředitele. Po vzniku *Liedertafelu* se Nowotny stal také jeho sbormistrem a byl jím do roku 1877. Také on byl za své zásluhy 21. 3. 1873 odměněn čestným členstvím ve spolku a též jeho portrét byl umístěn v budově spolku.

O tom, s jak velkou pozitivní reakcí veřejnosti se setkala myšlenka založení *Liedertafelu* v Českých Budějovicích, svědčí už i velmi pateticky laděné úvodní slovo první pamětní knihy spolku vydané k 70. výročí jeho existence: "*Z nebeských sfér sestoupil k nám génius, který se zde zosobnil; jeho melodiím pokojně naslouchaly zástupy lidí a byly uchváceny božským jazykem, který pronikl tak srozumitelně a čistě k jejich srdci, obveselil a nadchl dobrého člověka, zavedl ho na cestu dobra a ušlechtilosti; a tento blahodárný anděl je božské hudební umění!*"⁵

"Naše přátelské město, ozdoba krásných českých zemí, uchovalo po staletí neochvějnou věrnost svých obyvatel jako posvátný klenot a harmonicky toužili

⁴ Stros, Johann; Löwenhöfer, Johann; Jodl, Franz. *Festschrift des Deutschen Liedertafel in Budweis anlässlich ihrer 50jähr. Bestandsfeier*. České Budějovice: vlastním nákladem, 1906.

⁵ Wonesch, Wenzel. *Deutsche Liedertafel in Budweis 1856-1926- ein geschichtlicher Rückblick*. České Budějovice, Moldavia 1926- str. 4

všichni po jednom cíli: lidském štěstí. Píli, spravedlnost, opravdovou zbožnost a smysl pro poctivost projevovali naši předkové v každé době; dějiny našeho města budou ještě po staletích čestně zmiňovány a jen málokterá města vykonala pro své milé spolubratry pomocí dobročinných nadací stejně tak i pro vzdělání své mládeže zakládáním nákladných vzdělávacích ústavů víc než právě České Budějovice. Přece by se mělo spojovat příjemné s užitečným a v tomto duchu byla také zřízena hudební škola, která může svými výsledky působit stejně tak výhodně jako blahodárně. Brzy se lidé těšili ze sice ještě slabých ale úspěch zaručujících výkonů pilných dětí. Krásná budoucnost pro hudební rozvoj v našem městě byla v dohledu.

*A tak se sešlo několik příznivců hudby, kteří se rozhodli uskutečnit vytoužený záměr založit mužský pěvecký spolek. Jejich návrh našel všude podporu a radostně se shromáždili poctiví muži - a první mužský pěvecký spolek v Českých Budějovicích byl na světě. Zakladateli spolku byli Johann Stegmann a Adalbert Nowotny."*⁶

K založení *Liedertafelu* došlo v sále hudebního spolku *Deutscher Musikverein* (v prvním patře Brandnerova domu v dnešní ulici Dr. Stejskala), kde se 5. 3. 1856 v 7 hodin večer sešli zájemci o členství. Wenzel Wonesch ve své publikaci o *Liedertafelu* přetiskl úvodní proslov J. Stegmanna, který zveřejnil „*Linzer Bürgerblatt*“: „Vážení páni, proč jsme se tu sešli a kvůli čemu jsem vás poprosil o toto shromáždění, je většině z vás už známo; účelem je totiž založení pěveckého spolku. Ukazovat vám důležitost, krásu a příjemnost zpěvu, obzvlášť sborového mužského zpěvu, považuji v této společnosti za zbytečné a mám potřebu říci k tomu pouze to, že u nás dosud takový spolek, ačkoli už dvakrát založený, nikdy nebyl stálý. Podle mého názoru je příčina v tom, že tyto předchozí spolky byly vytvořeny z příliš různých prvků. Bylo by nyní už na čase probudit společenský život v našem městě; tady jsou takové zábavy stále ještě zřídka konané a společenský život se znovu může probudit jen založením pěveckého spolku. Ve spojení s ředitelem hudební školy panem Nowotnym, který mi přátelsky nabídl, že se ujme vedení věci a bezplatně poskytne vyučování, se dnes zdá, že se naše snahy o založení *Liedertafelu*, kde se ale mohou účastnit jen zde trvale bydlící, samostatní, zásadoví muži, kteří mají jako zálibu zpěv a družný život, zdařily. Žádám nyní, aby se zajistilo další trvání takového spolku, každého přítomného muže, aby svobodně a přímo prohlásil, jestli skutečně chce věnovat svůj volný čas dobré věci s láskou a zanícením a mít stále na

⁶ Wonesch, Wenzel. *Deutsche Liedertafel in Budweis 1856-1926- ein geschichtlicher Rückblick*. České Budějovice, Moldavia 1926- str. 4

mysli dobro spolku. Na závěr prosím o podepsání členských přihlášek na zde uložený list.“⁷

Všichni přítomní, bylo jich 36, se zapsali. Zakládajícími členy českobudějovického *Liedertafelu* byli: Franz Bauer- sedlák, Johann Bibl- koželuh, Friedrich Bowitz- výrobce pian, Vincenc Brandner- obchodník, Gustav Erlanger- cukrář, Anton Felber- učitel hudby, Eduard Förster- obchodník, Wenzel Förster- výrobce jehel, Karl Kadletz- učitel na dívčí škole, Heinrich Knapp- koželuh, Josef Kneissl- stavitel, Karl Krill- pekař, Karl Lang- perníkář, Adalbert Liebich- ekonom, Franz Lustig- učitel na dívčí škole, Wenzel Lustig- městský pokladník, Franz Metzemýdlař, August Mayer- mýdlař, Franz Niemetz- kontrolor městské pokladny, Adalbert Nowotny- ředitel německé hudební školy, Adolf Pechtl- barvíř, Franz Pöllkloboučník, Alois Prokesch- mýdlař, E. Franz Richter- redaktor, Josef Sark- krejčí, Gottlieb Schmidtmayer- sklenář, Franz Spatny- učitel na dívčí škole, Johann Stegmann- majitel továrny, Karl Stegmann- obchodník s obilím, Franz Stotzky- mýdlař, Benjamin Stulpa- četnický rytmistr, Emanuel Taxberger- koželuh, Karl Wendler- cukrář a hostinský, Josef Vitouschek- vedoucí prokury, Matthias Wittekšvec, Franz Zorn- pokladník.

Pokud se blíže podíváme na tento seznam zakládajících členů, určitě nepřehlédneme různorodost povolání, kterým se tito lidé věnovali. Tato skutečnost poukazuje na důležitou vlastnost, kterou tehdy hudba měla a podle mého názoru stále má. Tou je schopnost spojovat lidi z různých poměrů jak společenských, tak i národnostních.

8. 3. 1856 se konala v tomtéž hudebním sálu vlastní oslava založení spolku, při níž měl redaktor „*Anzeiger aus dem südlichen Böhmen*“ E. Franz Richter slavnostní proslov. Několik členů *Liedertafelu* nacvičilo sbor „*Das ist der Tag des Herrn*“ a společně se sextetem městské kapely, které zahrálo několik skladeb, vystoupili v úvodu slavnosti.

15. 3. byl zvolen provizorní výbor: Franz Lustig se stal předsedou spolku, Adalbert Nowotny sbormistrem, E. Franz Richter zapisovatelem, Karl Stegmann pokladníkem, Karl Erlanger a Franz Zorn poradci. Spolek byl až do roku 1885 oficiálně nazýván „*Budweiser erste Liedertafel*“.

Poprvé spolek veřejně vystoupil o svatodušním pondělí 11. 5. 1856 v kostele

⁷ Wonesch, Wenzel. *Deutsche Liedertafel in Budweis 1856-1926- ein geschichtlicher Rückblick*. České Budějovice, Moldavia 1926- str. 5

na Piaristickém náměstí. Celý *Liedertafel* zde zpíval při mši sbor „*Verlass mich nicht*“.

Založení *Liedertafelu* bylo českobudějovickými obyvateli přijato velmi pozitivně. Úřady podporovaly jeho podnikání. Spolek se za tuto podporu odvděčil v té době velmi oceňovaným čestným členstvím. Roku 1857 byli čestnými členy spolku jmenováni: krajský prezident Josef von Schrenk, prezident krajského soudu Kaspar Kutschera, okresní starosta Ernst Sulzbek, starosta František Klavík a velký mecenáš spolku Adalbert Lanna.

Už po prvním roce existence *Liedertafelu* se velmi zvýšil počet jeho členů, což svědčí o dobrém jménu spolku i o zájmu veřejnosti. Členství ve spolcích bylo tehdy běžně rozděleno na členy účinkující, přispívající a čestné členy. Obecně platilo, že účinkující členové se účastnili vystoupení spolku, přispívající členové věnovali do pokladny spolku finanční příspěvek, čestným členstvím byli odměňováni vysoce postavení lidé, kteří spolku nějak pomohli a také dlouholetí členové, sbormistři a předsedové.

Dle stanov⁸ *Liedertafelu* byly jednotlivé typy členství specifikovány takto: Jako účinkující člen byl přijat každý bezúhonný člověk starší 18-ti let, který prokázal nutné hudební znalosti a schopnosti. Každý účinkující člen měl právo hlasovat na shromážděních spolku, účastnit se koncertů, oslav a vystoupení (pokud na nich vystupoval, byla účast bezplatná, jinak platil), měl aktivní a pasivní volební právo na všechny pozice výboru, právo používat všechny hudební nástroje a noty náležící spolku, mohl přednést řeč na shromáždění spolku nebo písemně předat námítku výboru, měl právo nahlédnout do všech knih a spisů. Čestní členové měli stejná práva jako členové účinkující, jen s výjimkou pasivního volebního práva, takže nemohli být zvoleni do výboru. Přispívající členové měli nárok na bezplatný vstup na alespoň dvě každoročně pro ně pořádaná vystoupení spolku a právo písemných přání a připomínek výboru. K povinnostem účinkujících členů patřila účast na zkouškách a vystoupeních, snaha o co nejlepší reprezentaci spolku, placení měsíčních příspěvků do pokladny spolku, vrácení vypůjčených hudebních nebo literárních děl v určené době (po 8 dnech), povinnost řídit se rozhodnutími spolkového shromáždění nebo usneseními výboru. Žádný účinkující člen *Liedertafelu* nesměl být účinkujícím členem jiného spolku podobného zaměření. Povinností přispívajících členů byl roční

⁸ *Satzungen des Deutschen Liedertafel in Budweis*. České Budějovice: vlastním nákladem, 1885

příspěvek do pokladny stanovený na 3 zlaté.

Při oslavě druhého výročí založení spolku 8. 3. 1857 měl spolek již 52 účinkujících členů. Na této oslavě vznikla myšlenka, že by spolek měl mít vlastní prapor. Nápad byl přijat a také brzy uskutečněn. „*Po oslavě v kostele promluvil k členům spolku biskup Jirsík. Potom se všichni přesunuli do slavnostně vyzdobeného hudebního sálu. Po slavnostním proslovu F. Lustiga zatloukla ,kmotra praporu‘ Rosa von Schrenk (+ 1895) do praporu první hřebík a při vázání stuhy pronesla tato slova: ‘Chci tuto stuhu opravdu pevně uvázat, aby také spolek stále držel pevně pohromadě.’ Prvním vlajkonošem byl Josef Kneissl.*“⁹

V roce 1860 byl vytvořen znak *Liedertafelu*: lyra s dvojitou smyčkou z červenobílé stuhy, na níž byl nápis „*Budweiser erste Liedertafel 1856*“. Heslem spolku bylo: „*Treue, Würde, Harmonie fehle frohen Sängern nie.*“ Toto heslo se objevovalo na pozvánkách na koncerty a na různých dalších listinách spolku. Také bylo provoláváno v průvodech.

Narušení harmonického spolupůsobení všech členů spolku nastalo roku 1862. Právě tak se začaly projevovat neshody v politických názorech Čechů a Němců, o nichž jsem psala v předchozích kapitolách. Můžeme o tom číst: „*Dobrý úmysl, otevřenost mezi členy spolku, jejich svornost, která je přes pět let spojovala, byla rozbita jen kvůli neblahému duchu nacionalismu. Nikomu by ještě před půlrokem ani nepřišlo na mysl, že píseň - taková milá řeč - se má stát příčinou sporu a nesnášenlivosti. Jablko sváru vnesli do spolku tři fanatičtí čeští členové a s námahou postavená nádherná budova spolku téměř hrozila vznícením. Podle žádosti českých členů spolku by měl být Liedertafel dvojjazyčný a každý třetí sbor má být nastudován a předveden v češtině. Toto neoprávněné přání bylo rozhořčeně odmítnuto a bylo vydáno takovéto usnesení: Liedertafel byl založen jako spolek německý a německý zůstane. Bude ale dobrovolně z respektu k místnímu českému publiku a z lásky ke svým českým kolegům podle svých možností i nadále nacvičovat a předvádět i české sbory, jak se to dělá už dva roky. Účinkujícímu členu budějovického Liedertafelu není dovoleno aktivní členství v jiném místním pěveckém spolku jakéhokoli jména, který by sledoval stejné cíle. Tyto závěry měly za následek vystoupení českých členů spolku, ale místo nich se přihlásilo dvanáct jiných mužů*

⁹ Wonesch, Wenzel. *Deutsche Liedertafel in Budweis 1856-1926- ein geschichtlicher Rückblick.* České Budějovice, Moldavia 1926- str. 6

jako účinkujících a přes sto dalších jako přispívajících členů spolku.“¹⁰ I přes tyto neshody však *Liedertafel* dál nacvičoval i české písně. Tak je možno nalézt v programech koncertu z 9. 8. 1867 sbory „Staročeská“ a „Bývali Čechové“.

České spolky se také účastnily oslav spolků německých a naopak. Příkladem mohou být slavnosti v roce 1879, kdy přivítání pražského českého pěveckého spolku *Hlahol* místním spolkem *Beseda* 1. 6. 1879 se účastnil i *Liedertafel* se svou vlajkou a naopak 16.5. 1879 se také *Beseda* zúčastnila pod vedením Dr. Vendelína Grünwalda oslavy u příležitosti 25. výročí založení *Liedertafelu*.

Rok 1876 přinesl *Liedertafelu* tři důležité události: založení ženského oddělení *Liedertafelu*, Sdružení německých pěveckých spolků v Jižních Čechách (*Deutscher Sängerbund in Südböhmen*) a sólového kvartetu. Ženský pěvecký sbor vznikl hlavně zásluhou sbormistra Adalberta Nowotneho. Díky jeho snažení čítal sbor zakrátko na 40 členek. Od té doby byl ženský sbor nedílnou součástí *Liedertafelu* a měl stejný podíl na jeho aktivitách i úspěších.

V roce 1885 byl s úředním svolením změněn znak a název spolku. Od té doby se nazýval „*Deutsche Liedertafel in Budweis*“. Znak měl (podle návrhu Franze Haase) podobu labutě s roztaženými křídly stojící nad lyrou ověšenou dubovými listy s černo-červeno-zlatou stuhou. Potom bylo nutné vytvořit také novou vlajku.

O slavnosti vysvěcení nového praporu se píše v pamětní knize:

*„O Svatodušní neděli, 29. 5. 1887, u příležitosti 4. slavnosti Sängerbundu v Českých Budějovicích mohla být nová vlajka vysvěcena. Církevní obřad vykonal městský děkan Marek jako zástupce biskupa hraběte Schönborna, který se musel účastnit biřmování. On zatloukl ‚ve jménu Boha‘ do praporu první hřebík, druhý pak zatloukla ‚kmotra‘ praporu Mathilde von Hardthmuth se slovy: ‚Německé písní, německému slovu bud‘ stále věrnou záštitou!‘ Vysvěcení proběhlo za krásného jarního počasí za účasti 800 zpěváků a veškerých místních spolků na náměstí. Město bylo slavnostně vyzdobeno. Když předseda Josef Gerstner předával vysvěcený prapor vlajkonoši Hansi Machonovi, zamával s ním vlajkonoš se slovy: ‚Zaručuji se svou vlastní ctí za čest tohoto praporu.‘“*¹¹

10. 12. 1889 vedení spolku rozhodlo o tom, že za svědomité plnění pracovních povinností dostanou všichni členové spolku, kteří v něm účinkují alespoň

¹⁰ Wonesch, Wenzel. *Deutsche Liedertafel in Budweis 1856-1926- ein geschichtlicher Rückblick*. České Budějovice, Moldavia 1926- str. 7

¹¹ Wonesch, Wenzel. *Deutsche Liedertafel in Budweis 1856-1926- ein geschichtlicher Rückblick*. České Budějovice, Moldavia 1926- str. 7

25 let, na oslavě výročí jeho založení pamětní prsten. Od 17. 4. 1896 dostávali na každoročním hlavním shromáždění spolku tři členové, kteří se zúčastnili největšího počtu nacvičovacích schůzek, odměnu v podobě vějíře pro dámy a poháru pro pány.

2.2 Kvartety

U příležitosti malého „rodinného“ posezení 27. 10. 1876 přednesl kvartet tvořený Karlem Smolou, Johanem Löwenhöferem, Jakobem Glaserem a Karlem Czastkou několik veselých písní a sklídil tak velký potlesk, že bylo rozhodnuto o pravidelné a stálé účasti kvartetu na všech akcích spolku. K tomuto kvartetu později patřili také: Adolf Benesch (1. bas), Anton Pfaff a Wenzel Khun (2. bas). Nejkrásnějším dnem kvartetu byl podle jeho členů 8. 9. 1879, kdy mu bylo dopřáno u příležitosti druhé pěvecké slavnosti německého *Sängerbundu* v Praze zpívat před Eduardem Tauwitzem a sklídit pochvalu od přibližně tisíce diváků.

Když byl roku 1880 přijat do *Liedertafelu* Eduard Smola, vznikl druhý kvartet, který se skládal z Eduarda Smoly, Johanna Petera, Johanna Truhlarze a Karla Wihlidala. Po několika letech se oba kvartety sloučily. Tento nový kvartet byl tvořen bratry Eduardem (1. tenor) a Karlem (2. tenor) Smolovými, Hansem Machonem (1. bas) a Franzem Hassem (2. bas). V kvartetu zpívali také: Wenzel Khun, Heinrich Schulz, Julius Postl, Karl Steinwendner, Franz Jodl (2. bas), Anton Swoboda, a Wilhelm Holluba (2. tenor).

V roce 1908 byl vytvořen ještě druhý sólový kvartet, do kterého patřili: Stani Zahorka (1. tenor), Wilhelm Holluba (2. tenor), Adolf Stabernak (1. bas), Josef Kratochwil (2. bas). Oba tyto kvartety se staly pýchou spolku a zasloužily se o rozšíření jeho dobrého jména i za hranice země. Zpívaly nejen skoro ve všech větších městech jižních Čech, ale také v Praze, Teplicích, Karlových Varech, Žatci, Chebu, Mariánských Lázních, Tachově, Plzni, Linci, Greinu, Raabsu, Eggenburgu, Gasteinu, Admontu, Pasově, Vídni a dalších městech.

„Nejtěžší zkoušku složil kvartet (Eduard Smola, Anton Swoboda, Hans Machon, Karl Steinwendner) roku 1900 při koncertu, který pořádal spolek Militär-

wissenschaftlicher Verein a kasino ve Vídni. Každý zpěvák obdržel vysvědčení v podobě čestného diplomu v uměleckém provedení. Vážení občané, vysocí důstojníci a nejvýznamnější umělci z Vídně tvořili kritické, ale také vděčné publikum. To, s jakým úspěchem byl náš sólový kvartet přijat, lze nejlépe dokázat tím, že kvartet musel ještě dvakrát přidávat.“¹²

2.3 Dobročinné aktivity Liedertafelu

Liedertafel považoval za svou povinnost (měl to uvedeno ve svých stanovách) podle svých možností podporovat s vyloučením všech politických záměrů všechny společnosti prospěšné a dobročinné snahy. Tuto svou povinnost *Liedertafel* plnil převážně pořádáním dobročinných koncertů. K těm prvním patřily i dva koncerty na podporu lidí postižených požárem ve Frymburku, které se konaly nejprve v Českých Budějovicích a poté 24. 8. 1856 v Českém Krumlově. O průběhu toho budějovického napsal „*Anzeiger aus dem südlichen Böhmen*“: „*Včera jsme tu měli pravý slavnostní den, v němž nás svou účastí poctil budějovický Liedertafel. Jak se dalo očekávat od pana Nowotneho, známého milovníka umění a učitele, bylo představení sboru opravdu skvělé. Tomu odpovídal i bohatý potlesk posluchačů.*“¹³

V této oblasti byl *Liedertafel* obzvláště aktivní, kromě těchto dvou koncertů vystupoval ve prospěch lidí postižených požáry i ve Vodňanech (1862), opět Frymburku (1866), Krumlově (1867), Ledenicích (1868), Českých Budějovicích (1868), Kaplici (1872), Jáchymově (1873), Dolním Dvořišti (1874), Chvalšínách (1877), Sarajevu (1879), Vídni (požár městského divadla, 1881), Kaplici (1885, koncert byl ve Vyšším Brodě), v Benešově nad Černou (1891), Hořicích (1898) a Vimperku (1904). Dále také pro postižené požáry v Slunečné, Záblatí, Sokolově, Plané, Raabsu.

V Českých Budějovicích vystupoval *Liedertafel* na podporu sirotčince

¹² Wonesch, Wenzel. *Deutsche Liedertafel in Budweis 1856-1926- ein geschichtlicher Rückblick*. České Budějovice, Moldavia 1926- str. 8

¹³ Wonesch, Wenzel. *Deutsche Liedertafel in Budweis 1856-1926- ein geschichtlicher Rückblick*. České Budějovice, Moldavia 1926- str. 8

v letech 1856, 1857, 1858, pro chudé děti a nemocné (1857, 1858, 1859, 1861, 1864, 1886, 1890, 1897), ve prospěch fondu na opravy mariánského kostela (Piaristické náměstí, 1863-64-65), pro dobrovolné hasiče (1874), pro chudé žáky obou místních německých středních škol (1873, 1886), pro chudé studenty ústavu pro vzdělávání učitelů (1903, 1904), ...

Dobročinné aktivity *Liedertafelu* samozřejmě nebyly omezeny jen na České Budějovice. *Liedertafel* konal dobročinné koncerty i v jiných městech, například Steyeru (1895), Greinu (1901), Admontu (1903), Pasově (1907), Gasteinu (1910). Spolek koncertoval také ve prospěch chudých v Nových Hradech (1867), pro německé divadlo v Plzni (1869), pro chudé děti ve Vimperku (1897), na podporu německého divadla v Praze (1883), zraněných v Bosně (1878), pro nemocniční fond v Gratzenu (1888), do fondu na stavbu kostnic, do nichž se ukládaly ostatky vojáků nalezené na bitevních polích Čech (1896).

Dary z pokladny spolku nebo výtěžky ze sbírek mezi členy byly darovány například na tyto účely: na výstavbu měšťanské školy ve Vejpřtech, hudebního sálu v Linci, Innsbrucku, sálu vídeňského *Sängerhausvereinu* na zřízení Stifterova pomníku na Plechém a v Horní Plané, Abtova pomníku v Braunschweigu, Schmeykalova pomníku v České Lípě, Brucknerova pomníku ve Steyeru, opatření hudebních nástrojů pro německý *Musikverein* v Českých Budějovicích,...

Liedertafel také přispíval finančně do fondů jiným spolkům, například již zmiňovaným budějovickým dobrovolným hasičům, německému *Böhmerwaldbundu*, nadačnímu výboru Německého domu, českobudějovickému *Eislaufvereinu*, *Musikvereinu*, Sudetoněmeckému *Sängerbundu*, Prvnímu jihočeskému rybářskému spolku, Akademii múzických umění v Praze ...

Příkladem *Liedertafelu* se inspirovaly i ostatní českobudějovické spolky. Obecně prospěšné aktivity *Liedertafelu* byly opakovaně odměňovány politickými úřady, například pochvalnými dekrety. *Liedertafel* obdržel také zlatou medaili ministerstva vnitra za své umělecké, humanitární a vlastenecké aktivity, kterou získaly jen málokteré spolky. Medaile byla spolku předána 25. 6. 1896 a dokonce byli pánové Löwenhöfer, Sauer a Dr. Jaksch 9. 11. 1896 pozváni na audienci u císaře, který jim osobně za dobročinné aktivity spolku poděkoval.

2.4 Vystoupení Liedertafelu v Českých Budějovicích, jeho repertoár, sólisté a sbormistři

Liedertafel se stal významným organizátorem společenského života v Českých Budějovicích. Spoluúčinkoval při hromadných koncertech sborů nebo pořádal koncerty vlastní. Také vystupoval na různých jiných slavnostech, např. při odhalování pomníků, na shromážděních spřátelených spolků, v kostelech, na zahradních slavnostech, na výletech, atd.

O spoluúčinkování spolku na slavnostním představení 17. 8. 1856 v divadle se v novinách psalo: „*Mušské sbory našeho Liedertafelu si vysloužily tak bouřlivý potlesk, že opona musela jít znovu nahoru, a pak se zpívala „das Deutsche Lied.“*“¹⁴

V 70. letech spolek uskutečnil 356 vystoupení, v tomto čísle nejsou zahrnuta přátelská zpívání při různých vzpomínkových posezeních, pohřbech členů spolku a při zábavách pořádaných jinými spolky. V Českých Budějovicích se konalo jen málo německých slavností, jichž se *Liedertafel* neúčastnil.

Pod vedením prvního sbormistra **Adalberta Nowotneho** sbor v prvních letech nastudoval např. sbory „Zříceniny athénské“ od Beethovena, „Sbor námořníků“ a „Modlitbu“ z opery „Afričanka“ od Meyerbeera, „*Festgesang an die Künstler*“, „*Warum toben die Heiden*“, oratorium „Kristus“ od Mendelssohna, finále ze „Stvoření“ od Haydna, „Pán, náš Bůh“ od Leibrocka, „Příchod hostů na Wartburg“ od R. Wagnera, „Ossian“ od Beschnitta.

18. 3. 1877 předvedl *Liedertafel* ještě pod vedením A. Nowotneho „duchovní koncert“. Na jeho programu byly např. tyto skladby: finále z druhé části „Stvoření“ od Haydna, „Žaloba Ingeborg“ od Maxe Brucha, benedictus ze mše E dur od Beethovena a oratorium „Kristus“ od Mendelssohna. Sólo zpívali Josefina Zabransky, Friederick Perner, Karel Smola a Leopold Faraš. Po tomto koncertu složil Adalbert Nowotny funkci sbormistra ze zdravotních důvodů a na hlavním shromáždění spolku 24. 3. 1878 byl stanoven jeho nástupce, dosavadní učitel při procvičovacích schůzkách, **Johann Sauer**.

Jako sólisté vystupovali v dalších desetiletích kromě již jmenovaných také tito členové spolku: Josef Hawelka (baryton), Franz Smolik (tenor), Emil Kammermayer (bas), Karl Heinz (bas), Katharina Kunz (alt), sbor doprovázeli Anton

¹⁴ Wonesch, Wenzel. *Deutsche Liedertafel in Budweis 1856-1926- ein geschichtlicher Rückblick*. České Budějovice, Moldavia 1926- str. 8

Felber (klavír), Josef Schrot (violoncello), Konrad Pietschmann (klavír).

Sauer dirigoval poprvé 28. 4. 1878. Ke své premiéře v pozici sbormistra si vybral sbor „Pirátský zpěv“ od Storcha.

25. 5. 1879 spoluúčinkoval *Liedertafel* na oslavách 25. výročí založení německé hudební školy, jejímž ředitelem byl čestný sbormistr Adalbert Nowotny. Součástí slavnostního koncertu bylo i odhalení pomníku zakladatele školy Adalberta Lanny a *Liedertafel* zazpíval i při samotném odhalování tohoto pomníku.

18. 3. 1883 prokázal spolek své schopnosti provedením oratoria „Sedm slov vykupitele na kříži“ od Haydna.

Na Květnou neděli 1886 měl *Liedertafel* při přednesu oratoria „Stvoření“ od Haydna takový úspěch, že většina místních novin vyjádřila přání, aby *Liedertafel* měl každoročně alespoň jedno větší hudební představení. Sólisty byli Hermine Siebert (Gabriel) jako host, Josefine Zabransky (Eva), Eduard Smola (Uriel), Franz Haas (Rafael) a Robert Siebert (Adam). Toto dílo se znovu opakovalo roku 1901.

Při Velikonočním koncertu 1892 byly mezi jinými uvedeny tyto scény: 3. scéna prvního a 2. scéna třetího aktu z Wagnerova „Lohengrina“, přičemž sóla zpívali: operní pěvkyně Therese Emmerlich (Elsa), Marie Wojtek (Ortruda), Eduard Smola (Lohengrin), Karel Smola (Teldramund), Hans Machon (král Jindřich), Adolf Swoboda (herold).

Na Květnou neděli 1893 byla předvedena skladba „*Landknechtsleben*“ od Hirsche. Jako sólisté vystoupili: Karl a Eduard Smolovi, Hans Machon, Heinrich Schulz. Poté smíšený sbor *Liedertafelu* a kapela 91. pluku předvedly „9. symfonii“ od Beethovena, dirigentem byl Felix Dorfner.

Pod vedením Johanna Sauera se konaly tyto větší koncerty: „Mendelsohnův večer“ (1894), „Schumannův večer“ (1895), dále pak koncerty sólových písní, kvintetu, mužského sboru, „Putování růže“ pro smíšený sbor, „Schubertův večer“ (1897), „Beethovenův večer“ (1902).

Při představeních v této době účinkovali tito členové spolku: Anna Ambrosch, Minna Bosch, Anna von Ditmann, Anna Fantl, Helene Gruber, Marie Hankowetz, Johanna Hess, Pauline Horn (klavír), Helene Huyer (soprán a klavír), Wilhelmine Jirkowsky, Anna Matural (klavír), Therese Kadlec-Metze, Cornelia a Friedericke Pernerovy, Leopoldine Ragauer, Minna Rieß-Poetsch, Marie Ruzek, Betty a Marie Schebelikovy, Wilhelmine Schulz, Ida Wanko, Mariska Wodiczka, Marie Wojtek, Ella a Josefine Zabransky, Wilhelm Dörre, Ignaz Fantl (klavír),

Ludolf Hansen (klavír), Max Gans, Wenzel Rhun, Hans Machon, Julius Postl, Josef Priesl, Heinrich Schulz, Robert Siebert, Eduard a Karl Smolovi, Adolf Swoboda, Peter Zoch (klavír).

Po více než 24 letech vedení spolku odložil školní ředitel Johann Sauer taktovku, roku 1896 byl jmenován čestným členem a v roce 1902 čestným sbormistrem spolku a jeho obraz byl vyvěšen v budově spolku. Jeho nástupcem se stal profesor hudby na učitelském ústavu **Karl Steinwendner**. Za jeho vedení byla předvedena oratoria „Paulus“ od Mendelssohna a „Ráj a Peri“ od Schumanna, která byla odměněna zvlášť velkým potleskem. Sólové party zpívali: operní pěvkyně Olga von Türk-Rohn, Anna Jaksch, Minna Poetsch, Malvine Sametz, Eduard Smola a Hans Machon.

Steinwendner byl sbormistrem pouhé dva roky, poté musel odstoupit, protože byl učitelským ústavem přeložen do Chomutova. Vedení sboru po něm převzal **Hans Machon**, dřívější zástupce sbormistra. Hans Machon se věnoval vzdělávání a výcviku sboru mužského, zatímco jeho zástupce Karl Jodl sboru ženskému.

Pod Machonovým vedením byla nacvičena např. tato větší hudební díla: „Šest nizozemských lidových písní s tenorovým sólem“ od Eduarda Kremsera, „Pout' do Kevlaar“ od Humperdincka a „*Frithjof-Sage*“ od Maxe Brucha dirigovaná čestným sbormistrem Johannem Sauerem, která byla předvedena při slavnostním koncertu k 50. výročí založení *Liedertafelu*. Sólisté byli: čestní členové spolku Minna Poetsch a Eduard Smola, operní pěvec Alfred Russo. V roce 1908 byla „Pout' do Kevlaar“ opakována- sopránové sólo zpívala Helene Huyer, dále bylo předvedeno dílo „Kolumbus“ od Brambacha, kde sóla zpívali: Eduard Smola, Wilhelm Holluba a Franz Jodl. *Liedertafel* měl na programu také díla „Eliland“ od Deboise, „*Die tausendjährige Linde*“ od Podberskeho, „*In der Spinnstube*“ od Brahmsa – sólistka Philomena Müller.

V této době jako sólisté působili také: Anna Beilner, Marie Blaschko, Hermine Fenzl (housle), Ottilie Hansen, Erna Jost, Gisela Landensperger, Anna a Gusti Mayer, Elfriede Neumann, Thekla Neuwerth, Anna Sauer, Hedwig Schenk, Mathilde Schinko, Käthe Zettl, Marie, Fany a Karoline Zoch, Ferdinand Böhm, Fritz Brabetz, Oto Flandera, Leopold Hlawatsch, Adolf Kolaczek, Anton Landensperger, Adolf Lepschi, Wilhelm Matausch, Hugo Reiter, Josef Sobischek, Johann Skrof, Johann Trawniczek, Karl Trzebin.

Pro svou mnohostrannou podporu *Liedertafelu* byl Hans Machon jmenován

roku 1908 čestným členem a roku 1920 čestným sbormistrem. Roku 1912 byl jeho obraz vystaven v budově spolku. Roku 1914 odstoupil Hans Machon z funkce sbormistra a na jeho místo nastoupil **Karl Jodl**. Josef Siebenhüner převzal jako jeho zástupce vedení ženského sboru.

2.5 Liedertafel na pěveckých slavnostech mimo České Budějovice

Už v prvních letech existence pěveckých spolků docházelo ke vzájemným návštěvám a společným hudebním produkcím. Tak vznikala velká sdružení pěveckých spolků, která měla díky pořádání pěveckých slavností vliv na umělecké i pěvecké vzdělání a na hudbu vůbec. Také *Liedertafel* se pravidelně účastnil takových slavností, našel zde přátelské kontakty s jinými spolky a stal se známým v hudebním oboru. Tato velká setkání se stávala také podnětem k zakládání spolků nových.

Budějovický *Liedertafel* byl na prvním rakouském pěveckém festivalu v Kremsu (1861) vybrán z konkurence 35 sborů k samostatnému přednesu a se sborem „Láska“ dosáhl bouřlivého potlesku.

2. 6. 1876 se v Českém Krumlově konalo velké setkání zpěváků. V pamětní knize spolku je k této akci citace z článku Krumlovských listů: „*Opravdu ojedinělý požitek přinesl poslech , Ossiana‘, který přednesl budějovický Liedertafel. Efekty ve forte a pianu, nádherné sólo tenoru a basu pánů Karla Rainera a Josefa Hawelky poukázaly na velmi dobré schopnosti spolku, který vede velmi známý skladatel a sbormistr A. Nowotny.*“¹⁵

Obecný „*Deutsche Sängerbund*“, který měl řadu místních odborů, stál za většinou tehdejších německých pěveckých slavností. Konaly se nejen slavnosti pořádané na regionální úrovni právě těmito odbory, ale také shromáždění všech spolků patřících k tomuto sdružení, což byla největší setkání pěveckých spolků, kterých se tehdy bylo možno účastnit. *Liedertafel* se účastnil těchto: Vídeň 1890 – 55

¹⁵ citace podle: Wonesch, Wenzel. *Deutsche Liedertafel in Budweis 1856-1926- ein geschichtlicher Rückblick*. České Budějovice, Moldavia 1926- str. 9

členů, Stuttgart 1896- 5 členů, Graz 1902 – 10 členů, Wroclaw 1907- 6 členů a Norimberk 1912- 14 členů. Samozřejmě se *Liedertafel* účastnil všech akcí v jižních Čechách.

O průběhu výše jmenované vídeňské slavnosti, která se konala od 15. do 18. 8. 1890 se v pamětní knize spolku píše: „*Celé Rakousko, Maďarsko, Německá říše, německá část Ruska, Rumunsko, Srbsko a Turecko, které mělo v některých oblastech německé obyvatelstvo, vyslaly své zástupce. Liedertafel se účastnil s 55 zpěváky. (...) Tam, kde bylo volání diváků obzvlášť silné, byl slavnostní průvod zastaven a spolek opětoval jejich přízeň provoláváním svých hesel a máváním vlajky. Liedertafel zde sklídl velký úspěch jako jeden z těch spolků, jejichž samostatný přednes - „So weit“ od Engelsberga rozpoutal tak bouřlivý potlesk, že sbor musel být opakován.*“¹⁶

Na pěvecké slavnosti 5. a 6. 6. 1892 v Plzni, již se účastnilo mnoho spolků, mimo jiné také spolky z Prahy a ze Severních Čech, si *Liedertafel* vyzpíval pod vedením Sauera se svým oblíbeným sborem „Ossian“ (tenorové sólo Smola, basové sólo Machon) první cenu.

2.6 Výlety na pozvání spřátelených spolků

Členové *Liedertafelu* také jezdili na různé výlety k jiným spolkům. První takový výlet směřoval do Českého Krumlova, kam byl spolek pozván starostou a prelátem. S krumlovským *Männerengesangverein* (založen 4. 10. 1856) měl *Liedertafel* zřejmě poněkud užší vztah, což je patrné i z počtu návštěv v Českém Krumlově: Zatímco na jiných místech se *Liedertafel* ukázal jednou, dvakrát, v Gratzenu, Linci, Gmündu byl šestkrát či sedmkrát, Český Krumlov navštívil celkem čtrnáctkrát. Důvodem této užší spolupráce by snad mohlo být kromě relativně malé vzdálenosti obou měst i to, že oba spolky byly založeny ve stejném roce. Velké množství výletů svědčí o oblíbenosti *Liedertafelu* v Jižních Čechách i za hranicemi a též o důležitosti role hudby ve společenském životě v 19. století.

¹⁶ Wonesch, Wenzel. *Deutsche Liedertafel in Budweis 1856-1926- ein geschichtlicher Rückblick*. České Budějovice, Moldavia 1926- str. 15

Pamětní kniha spolku podává zprávy také o náročné cestě do Kremsu: „27. 6. 1861 v 8 hodin večer odjíždělo 23 členů do Kremsu. Cesta vedla přes vysoké hory, byla velmi obtížná a trvala 2 noci a jeden a čtvrt dne. Přesto měla skupina stále odvahu pokračovat, i když velká část cesty musela být vykonána pěšky. O slavnosti samotné jen krátce. Liedertafel byl z 35 účinkujících spolků jediný z Čech a připadla mu téměř všechna vyznamenání. Živý potlesk sklidily všechny naše sbory, nejvíc „Láska“ od Cherubiniho. Jako trofej jsme dostali prapor se znakem města Kremsu a rokem konání slavnosti. 30. 6. večer, po dvou dnech strávených na slavnosti, nastoupil Liedertafel zpáteční cestu.“¹⁷ S podobnými těžkostmi se uskutečnila i cesta 17.-21. 5. 1862 do Jihlavy.

19.-20. 6. 1864 a znovu 1. 7. 1877 vykonal Liedertafel výlety do Nagelberg-Suchenthalu. Zprávy potvrzují pohostinné přijetí majitelem továrny Stölzlem. Spolek dostal darem velký pohár s věnováním a skleněnou vysokou botu.

Roku 1867 a o Svatodušních svátcích roku 1870 koncertoval Liedertafel s Männergesangsvereinem z Českého Krumlova. Koncert v Tereziině údolí musel být v důsledku náhlé prudké bouře ukončen. Také na oslavě věnování vlajky pěveckému spolku v Gmündu 8. 9. 1870 celou dobu přšelo.

V 70. a 80. letech se Liedertafel účastnil různých pěveckých oslav spolků v Kaplici, Plzni, Nové Bystřici, Greinu, Gmündu, Nových Hradech, Prachaticích, Vimperku, Železné Rudě, Stříbře, Tachově, Mariánských Lázních, Žatci, Českém Krumlově, Teplicích, Horní Plané, Volarech, Vyšším Brodě, Rožmberku, Benešově nad Černou, Zwettlu.

V devadesátých letech se konaly pěvecké cesty do Lince, Plzně, Teplic, Gmündu, Českého Krumlova, Lenory, Vídně, Weitry, Prachatic, Steyeru, Vyššího Brodu, Stuttgartu, Vimperka, Leonfeldenu, Chebu, Horní Plané, Mariánských Lázní a Žatce.

Cesty do Steyeru 29. a 30. 6. 1895 se účastnilo 50 účinkujících a 12 přispívajících členů Liedertafelu pod vedením předsedy Löwenhöfera. Byli přijati městským zastupitelstvem a steyerským Liedertafelem. „Po oba večery koncertoval náš Liedertafel pod Sauerovým vedením ve prospěch ‚steyerských přátel školy‘. Po

¹⁷ Wonesch, Wenzel. *Deutsche Liedertafel in Budweis 1856-1926- ein geschichtlicher Rückblick*. České Budějovice, Moldavia 1926- str. 15

prvních sborech vstoupila na podium tři půvabná děvčata, poděkovala nám jménem města Steyer a předala nám vavřínový věnec.“¹⁸

V jiných dnech, zde bohužel chybí datum, byl podniknut výlet do Mollnu. „*Naše cesta přes celé steyerské údolí připomínala triumfální průvod. Ze všech oken nás lidé přátelsky zdravili, výstřely signalizovaly na všech místech příjezd a odjezd zvláštního vlaku. V Mollnu jsme byli přijati s hudbou a v Leonsteinu přivítáni starostou. Brzy se vyvinulo nenucené veselí a když Josef Taschek ve jménu Českých Budějovic vyslovil nejvřelejší dík za velmi přátelské přijetí, nebral jásot konce.*“¹⁹

29. a 30. 6. 1901 podnikl *Liedertafel* cestu do Greinu. Z Mauthausenu jeli parníkem. Odpoledne si udělali výlet na nádherně položený Greinburg. Večer se konal koncert, při němž *Liedertafel* dosáhl pod vedením Sauera velkého úspěchu. Zpáteční cesta vedla do Kremsu zase lodí. Také tam byl *Liedertafel* přátelsky přijat.

Pod vedením předsedy Löwenhöfera byly podniknuty cesty do Admontu (28. a 29. 6. 1903), (Pasova 29. a 30. 6. 1907), Vimperka (28. a 29. 6. 1908), Raabsu (29. 6. 1909) a Gasteinu (3. a 4. 7. 1910).

O výletech do Admontu a Pasova bylo v pamětní knize zapsáno toto: „*Večer koncertoval Liedertafel pod vedením sbormistra Steinwendnera ve prospěch admontského spolku. O dopolední program se postaral starosta a prelát Admontu. Liedertafel si prohlédl benediktýnský klášter a jeho nádherný kostel a nakonec navštívil i klášterní vinné sklepy.*

První den pobytu v Pasově byli bavorští kolegové z tamějšího pěveckého spolku vůči nám poněkud zdrženliví, ale druhý den nás nechtěli pustit pryč. Účast na ranním setkání a rozloučení v přístavišti bylo ve znamení vzájemných sympatií a srdečnosti. Úchvatná byla plavba lodí do Lince. V každé stanici nás zdravilo množství lidí. V Engelhartszellu vstoupilo na molo roztomilé děvče v alpském kroji a zazpívalo na naši počest dvě písně. Všem se to velmi líbilo. Jaké překvapení ale bylo pro přihlížející, když toto děvče při prvních náznacích přípravy k odjezdu odhodilo kroj a paruku a najednou tam stál rázný steyerský chasník v kožených kalhotách. Náš

¹⁸ Wonesch, Wenzel. *Deutsche Liedertafel in Budweis 1856-1926- ein geschichtlicher Rückblick.* České Budějovice, Moldavia 1926- str. 15

¹⁹ Wonesch, Wenzel. *Deutsche Liedertafel in Budweis 1856-1926- ein geschichtlicher Rückblick.* České Budějovice, Moldavia 1926- str. 15

koncert ve prospěch pasovské prázdninové kolonie byl v tamějších Listech skvěle ohodnocen.“²⁰

Skvěle přijati byli zřejmě také ve Vimperku na pěvecké slavnosti v roce 1908, kde při slavnostním koncertu musel *Liedertafel* sbor „*Abend im Walde*“ zpívat během večera třikrát.

V Raabsu (1909) dokonce přenechali *Liedertafelu* hlavní část programu koncertu, i když se jednalo o slavnost waldviertlerské pěvecké župy, a *Liedertafel* sklídl pod vedením Karla Jodla obrovský potlesk.

Také na výletě do Gasteinu (1910) byl *Liedertafel* přijat velmi přátelsky nejen ze strany kolegů zpěváků a obyvatel města, ale i ze strany lázeňských hostů. Koncert za spoluúčinkování lázeňské kapely (dirigoval sbormistr Machon a kapelník Eisenkolb) byl odměněn bouřlivým potleskem.

2.7 Návštěvy pěveckých spolků a pěvecké slavnosti v Českých Budějovicích

Je samozřejmé, že *Liedertafel* nejen cestoval do různých měst a obcí na pozvání místních spolků, ale také sám zval spolky z okolí na koncerty do Českých Budějovic. Pořádání těchto výletů bylo pro spolek v roli hostitele zřejmě dost náročné, neboť se mnohdy sjelo několik spolků najednou, jak se dočteme dále. Proto byla velmi důležitá podpora místních obyvatel. V případě *Liedertafelu* byla tato podpora převážně ze strany německého obyvatelstva vzhledem k velikosti některých akcí zřejmě opravdu velká.

První návštěvu, českokrumlovský *Männerengesangverein*, přivítal *Liedertafel* 24. 7. 1864. Odpoledne koncertovaly oba spolky v zahradě hostince „U zelené ratolesti“, navíc tam vystoupil českobudějovický *Turnverein* a městská kapela, večer se v osvětlené zahradě tančilo.

²⁰ Wonesch, Wenzel. *Deutsche Liedertafel in Budweis 1856-1926- ein geschichtlicher Rückblick*. České Budějovice, Moldavia 1926- str.16

„16. 5. 1869 mohl *Liedertafel* přivítat pěvecké spolky z Prahy, Plzně, Vimperka, Zwettlu, Nových Hradů, Českého Krumlova a cvičence z Prahy, Plzně a Českého Krumlova. Starosta Eduard Claudi uvítal hosty srdečným proslovem. Odpoledne byl koncert v zahradě, při němž se přednesy jednotlivých spolků střídaly na pódiu s vojenskou kapelou. Závěr tvořil téměř dvěma sty zpěváky přednesený sbor „*Festgesang an die Künstler*“ od Mendelssohna, který od posluchačů sklídl velmi bouřlivý potlesk. Příští odpoledne se slavnost přesunula na Hlubokou, kde po prohlídce obou zámků následovala nenucená zábava na prostranství před loveckým zámkem, která byla okořeněna zpěvem a sestavami cvičenců.“²¹

Velkou hudební slavností byla zřejmě také akce uspořádaná o svatodušních svátcích v roce 1876: návštěva spolku „*Wiener Liedgenossen*“ spojená se založením jihočeského odboru německého *Sängerbundu*. Město bylo slavnostně vyzdobeno. Už v 5 hodin ráno byl *Wiener Liedgenossen* přivítán na nádraží střeleckou kapelou. Slavnostně přijaty byly také později přijíždějící spolky z Gmündu, Nových Hradů, Kaplice, Českého Krumlova, Chvalšín, Horní Plané, Hořic, Rožmberku a Nové Bystřice. Program koncertu v sále Německého domu byl moderován vídeňským a budějovickým spolkem. – Založení *Sängerbundu in Südböhmen* se konalo druhý den dopoledne a odpoledne si vídeňští hosté a jejich hostitelé udělali výlet na Hlubokou, kde se, stejně jako roku 1869, před loveckým zámkem uskutečnila lidová zábava.

O 4 roky později, 16. 5. 1880, se v Českých Budějovicích opět konala pěvecká slavnost: *Liedertafel* slavil 25. výročí založení a zároveň slavil své čtvrté výročí i jihočeský odbor *Sängerbundu*. Této dvojité oslavy se zúčastnily spolky počítané k *Sängerbundu*, takže přijely spolky z měst: Nové Hradky, Hořice, Chvalšiny, Kaplice, Český Krumlov, Nová Bystřice, Horní Planá, Rožmberk, k *Sängerbundu* samozřejmě patřily i České Budějovice a k tomu přijely ještě spolky z Freistadtu, Gmündu, Lince (spolek *Frohsinn*), Plzně a Prahy (*Männerengesangverein* a *Liedertafel der deutschen Studenten*). Vlastní oslava začala ve dvě hodiny odpoledne slavnostním průvodem, vedeným z Mariánského náměstí od bývalé restaurace „Budějovická pivnice“ Krajinskou ulicí okolo náměstí a Divadelní ulicí (dnes Ulice Dr. Stejskala) k Německému domu (dnes dům kultury Slavie). Zde se konal koncert, při němž zazpívaly spolky z Gmündu, Chvalšín, Českého Krumlova a Českých Budějovic a kapela rytíře von Benedek se postarala o hudební doprovod.

²¹ Wonesch, Wenzel. *Deutsche Liedertafel in Budweis 1856-1926- ein geschichtlicher Rückblick*. České Budějovice, Moldavia 1926- str. 17

Hromadné sbory dirigoval čestný sbormistr Adalbert Nowotny, který k této příležitosti složil píseň „*Das deutsche Lied in Böhmen*“.

Noviny „*Pilsner Zeitung*“ o tomto koncertu napsaly: „Čestnou cenu obdržel budějovický *Liedertafel*, neboť jeho přednesy měly okouzlující až strhující účinek. České Budějovice mohou být hrdé na tento spolek, který v těchto dnech podal důkaz, že jeho smysl pro hudbu je velmi dobře vyvinut, a že *Liedertafel*, vedený sbormistrem Sauerem, může slavit zasloužený triumf.“²² Večer měl čestný člen a předseda spolku Franz Lustig proslov, v němž vzpomínal na aktivity spolku v uplynulých 24 letech. Pod vedením svého sbormistra Eduarda Tauwitzze zazpíval pražský *Männergesangverein* (založen 1861) tři sbory, také plzeňský a krumlovský spolek přednesly několik písní a rovněž *Liedertafel* a jeho kvartet. Předsedovi Franzu Lustigovi byl na znamení uznání za jeho služby spolku věnován pohár.

Jednou z největších německých slavností v Českých Budějovicích byla 4. spolková oslava české odbočky *Sängerbundu* a posvěcení vlajky *Liedertafelu* o svatodušních svátcích 1887. Přípravy probíhaly celý týden a podílelo se na nich mnoho lidí, samozřejmě hlavně Němců. Největší podporu získal spolek od městského zastupitelstva, místní školní rady, nadačního výboru Německého domu, Měšťanského pivovaru (dnešní pivovar Samson), od firem L. a C. Hardtmuth, majitele mlýna Ethmayer a spol., továrny na hřebíky Bulaty a Blaßkopf, Karla Erlangera, obchodu se sklem Neubauer, stavitele J. Kneissla, stavitele J. Stabernaka, paní Rosy Merbeller, ekonoma Friedricha Knappa a dalších přátel a mecenášů.

Ve vedení slavnostního výboru byli jako předsedové: zástupce starosty Josef Kneissl, majitel statku Josef Rosenauer, předseda *Böhmerwaldbundu* Josef Taschek, předseda *Liedertafelu* profesor Josef Gerstner. Výbor se rozdělil na skupiny: poskytování noclehu (Johann Weinwurm, velitel hasičů), ekonomika (Adolf Riediger, ředitel banky), dekorace (J. Ethmayer, majitel mlýna), pořádek (Johann Hässler, ředitel spořitelny), uvítání a výlety (August Morgner, obchodník), hudba (Johann Sauer, sbormistr *Liedertafelu*), pokladna (Joh. Bernhardt, městský pokladník). Referentem byl vrchní učitel Franz Vollgruber, první jednatel Eduard Smola, druhý jednatel Johann Skrof.

²² Citováno dle Wonesch, Wenzel. *Deutsche Liedertafel in Budweis 1856-1926- ein geschichtlicher Rückblick*. České Budějovice, Moldavia 1926- str. 16

Z pamětní knihy *Liedertafelu* k průběhu oslav: „Konečně bylo všechno připraveno k srdečnému přijetí kolegů zpěváků z blízka i z daleka. V pátek 27. 5. byla připravena serenáda pro kmotru praporu Mathildu von Hardtmuth. Dvě hudební kapely a asi 500 osob s pochodněmi přišlo okolo deváté hodiny večerní před její dům. *Liedertafel* zazpíval tři sbory, *Turnverein* předvedl pod vedením učitele Ferdinanda Strauba pochodňový tanec. Potom se slavnost přesunula do slavnostního sálu, který byl poprvé osvětlen elektrickým světlem, zařízeným firmou Waldek a Wagner v Praze. Zvuková zkouška prokázala akustiku stavby, kterou nezištně postavil stavitel Stabernak pro případ nepříznivého počasí. Tato slavnostní hala stála vlevo v zahradě Německého domu. Plány této haly vytvořil městský stavební správce Ludvig Hacky.

28. 5. přijeli zpěváci. Každý přijíždějící vlak přivezl další hosty. Ti byli postupně doprovázeni do města. Večer byli hosté slavnostně přivítáni. Náš zakladatel, čestný člen a starosta Johann Stegmann je přivítal ve jménu města, předseda Gerstner ve jménu *Liedertafelu*. Předseda jihočeské odbočky *Sängerbundu*, Ludwig Füßl poděkoval jménem hostů za srdečné přijetí a popřál slavnosti klidný průběh. Po přednesu písní libereckým *Männergesangverein* a po písních *Liedertafelu* byl uvítací večer ukončen. Po celý první den slavností pršelo. Druhý den už ale počasí přálo. Průvod uváděný čtyřmi heroldy procházel Krumlovskou alejí přes Zlatý most a Divadelní ulicí na náměstí. Tady se spolky seskupily do tří zástupů, které stály obráceny směrem k oltáři postaveném u kašny. Za těmito třemi zástupy seděli diváci na tribunách, nalevo a napravo od oltáře byly postaveny stany pro vlajkonošky a vzácné hosty. Nejprve se vysvěcovala vlajka. Padesát tři vlajkonošek doprovázelo kmotru vlajky, když ji slavnostně vyzdobenou předávala předsedovi Gerstnerovi se slovy: „Pane předsedo, zde je prapor. Kéž zůstane klenotem německého zpěvu a rozvíjí naši jednotu.“ Potom připevnila slečna Marie Koch jménem všech vlajkonošek na vlajku nádhernou stuhu, která měla na červeném základu věnování vyvedené zlatými písmeny. Také vídeňský *Männergesangverein* a vídeňský *Kaufmännische Gesangverein*, pražský německý *Männergesangverein*, pěvecké spolky z Krumlova, Chvalšín a Hořic darovaly vlajkové stuhu. Vlastní, zčásti zlaté, zčásti stříbrné vlajkové hřebíky přinesly pěvecké spolky z Litoměřic, Teplic (*Liedertafel* a *Männergesangverein*), Plzně, Kaplice, Rožmberku, vedení spolku *Deutscher Böhmerwaldbund* a budějovický *Turnverein*. Jako zástupce vlády zatloukl okresní komisař F.J. Křikawa třetí a starosta Stegmann jménem města čtvrtý hřebík

do praporu. Prapor *Sängerbundu* stejně jako prapory ostatních spolků (32) byl vlajkonoškami ozdoben vzpomínkovými stuhami. Po vysvěcení následoval pochod ke kmotře praporu a čestným hostům, pak se průvod za všeobecného jásotu vydal k Německému domu.

V neděli odpoledne a večer se účastníci slavnosti soustředili u zpěvu, hudby a tance ve veselé družnosti v zahradě Německého domu a v slavnostní hale. Při zahradní slavnosti se ukázala nenucenost a veselá mysl zpěváků. Při tom zde koncertovaly spolky z Plzně a Lince a *Liedertafel*.

O svatodušní neděli 30. 5. se odpoledne konal vlastní slavnostní koncert. Hromadné sbory dirigoval spolkový sbormistr *Sängerbundu* Friedrich Heßler z Prahy. Nejvíce chválena byla samostatná vystoupení *Liedertafelu* pražských německých studentů a *Liedertafelu* budějovického, a také orchestrální vystoupení vojenské kapely vedené Felixem Dorfnerem. Při slavnostním komersu²³, který vedl spolkový předseda Füll, byli mezi čestnými hosty také delegáti Plener, Bareuther, Nitsche a Schier. Jako řečníci vystupovali: spolkový předseda Füll, poslanec Plener, Josef Taschek, poslanec Nitsche, předseda Gerstner, profesor Strohschneider jako delegát celého německého *Sängerbundu*, vrchní učitel Vollgruber, redaktor Thorsch z ‚Bohemia‘, student Hawelka a dr. Görner jako předseda pražského *Univerzitäts-gesangvereinu*. Na oslavě bylo předloženo mnoho blahopřání a pozdravů, které přišly jako telegramy, jeden dokonce z Alexandrie v Egyptě. Komers zkrášlila vystoupení jednotlivých spolků a střelecké kapely. Velký potlesk sklidil také slavnostní pochod, který složil regenschori Jungmann. Předvedli ho: německý *Männer-gesangverein* z Prahy, Teplický *Liedertafel*, litoměřický *Gesang- a Musikverein*, *Gesang- a Musikverein* ze Saazu, *Liedertafel* ‚Frohsinn‘ z Vimperka a plzeňský *Liedertafel*. Této slavnosti se zúčastnilo 66 pěveckých spolků s celkem asi 800 zpěváky, kromě toho ještě také místní spolky. Výdaje činily 6042,18 zlatých, příjmy 5575,64 zlatých, takže vznikl schodek 466,54 zlatých, který velkomyslně zaplatil továrník a zpěvák Ignaz Fantl.

Jako ocenění zvláštních služeb při zabezpečování klidného průběhu slavností byli tito lidé 14.10. 1887 jmenováni čestnými členy *Liedertafelu*: předseda české odbočky *Sängerbundu* Ludwig Füll, učitel měšťanské školy a předseda a sbormistr *Männer-gesangvereinu* v Praze, sbormistr české odbočky *Sängerbundu* Friedrich

²³ vysoce obřadní vyvrcholení spolkových slavností, spojené s projevy, přípitky a zpěvem. Výraz nemá české synonymum a překlad by proto byl zavádějící.

*Heßler, náš zakládající člen zástupce starosty Josef Kneissl a předseda Liedertafelu profesor Josef Gerstner. “*²⁴

1. 3.1896 oslavil *Liedertafel* 40 let své existence. V 10 hodin dopoledne zazpívali členové spolku v chrámovém kostele mši. Sóla zpívali : Eduard a Karl Smolovi, Ferdinand Böhm, Hugo Gans, Karl Kraus, Hans Machon, Karl Czastka a Julius Postl. Doprovod varhan obstaral přispívající člen a učitel hudby v ústavu pro vzdělávání učitelů Johann Seidl, dirigoval sbormistr Sauer. Večer byl ve velkém sále budovy spolku slavnostní komers, jehož se zúčastnili zástupci úřadů, pěveckých spolků z Chebu, Gmündu, Hohenfurtu, Krumlova, Nýrska, Prachatic, Steyeru, Teplic a místních německých spolků. Předseda Löwenhöfer přivítal čestné hosty a zvlášť srdečně některé z 36 zakládajících členů *Liedertafelu* a také přítomné pány: Friedricha Bowitze, Wenzela Förstera, Josefa Kneissla, Josefa Sarka, Johanna Stegmanna a Franze Stockeho. Slavnostní proslov měl zpěvák a jednatel dr. Anton Jaksch. Přípitky pronesli: zakladatel a čestný člen *Liedertafelu* Johann Stegmann, poslanec zemského sněmu a zástupce starosty Josef Taschek, členové spolku Franz Vollgruber, Leopold Naural, Ferdinand Straube, Franz Proschko, předseda chebského *Männergesangvereinu* Franz Fügner, předseda steyerského *Liedertafelu* a předseda krumlovského *Männergesangvereinu* Friedrich Franz, který *Liedertafelu* předal korbel jako dar. Místní německý *Damenkomitee* věnoval *Liedertafelu* děkovný dopis s věnováním. Také bylo přijato mnoho telegrafických a dopisních blahopřání.

Své zlaté jubileum oslavil *Liedertafel* 21. a 22.4. 1906. Slavnost začala uvítacím večerem 21. 4. Byli přítomni zástupci úřadů, místních sdružení, mnoho na venkově pobývajících starých členů spolku a delegace spolků z následujících měst: Eggenburg, Cheb, Hořice, Innsbruck (*Liedertafel*), Kaplice, Krumlov, Linec, Mariánské Lázně, Stříbro, Neu- Nagelberg, Litvínov, Horní Planá, Prachatice, Praha (vedení *Sängerbundu* a 7 spolků), Rožmberk, Žatec, Schrems, Vitis, Waidhofen an der Th., Weitra, waldviertská pěvecká župa, Vídeň (*Männergesangverein*, *Schubertbund*, akademický *Gesangverein*), Zwettl a další.

Vlastní slavnostní den, 22. 4., byl zahájen uctěním památky zemřelých členů a zakladatelů Liedertaelu, které se konalo na staroměstském hřbitově. Odpoledne byl

²⁴ Wonesch, Wenzel. *Deutsche Liedertafel in Budweis 1856-1926- ein geschichtlicher Rückblick*. České Budějovice, Moldavia 1926- str. 17-19

v sále Německého domu slavnostní koncert, kde byly předvedeny tyto sbory: „Pout' do Kevlaar“- dirigent sbormistr Machon, a „Frithjof-Sage“- dirigent čestný sbormistr Sauer. Závěr slavnosti tvořily večerní slavnostní přípitky, vedené předsedou a čestným členem Löwenhöferem. Slavnostní proslov měl zpěvák Karl Jodl a starosta Josef Taschek pozdravil všechny účastníky slavnosti jménem německého obyvatelstva. Dále hovořili také zástupci těchto spolků: profesor Soldbacher za Männergesangverein ‚Kränzchen‘ ze Steyeru a předal Liedertafelu umělecky zhotovenou plaketu z oceli s věnováním, předseda Mießl Männergesangverein Weitra předal nádherný stříbrný pohár, zástupce předsedy steyerského Liedertafelu August Riener přednesl poetické blahopřání, zástupce Sängerbundu v Čechách vyřídil pozdravy od vedení tohoto sdružení z Prahy, jednatel Ferdinand Dvorzaczek vídeňského Männergesangvereinu vzdal Liedertafelu hold, že má tak vysokou uměleckou úroveň a předal jako věnování krásný stříbrný pohár, Adolf Janisch předal jako projev uznání (...) stříbrnou Schubertovu medaili, představenstvo Männergesangvereinu v Gmündu jmenovalo celý Liedertafel čestným členem svého spolku (...). Bylo zasláno 178 písemných popř. telegrafických blahopřání. Komers byl okrášlen také vystoupeními mužského a ženského sboru a sólového kvartetu Liedertafelu a orchestrálními vystoupeními. Zvláštní ocenění bylo uděleno předsedovi a čestnému členovi Liedertafelu Johannu Löwenhöferovi.“²⁵

Liedertafel také pořádal menší vystoupení u příležitosti setkání s jinými spolky, které projížděly Budějovicemi na různé akce konané jinde.

2. 6. 1895 přivítal *Liedertafel* chebský pěvecký spolek u příležitosti jeho cesty na pašijové hry do Hořic.

V květnu 1904 měl spolek příležitost srdečně přivítat steyerský *Liedertafel*, který byl na pěvecké cestě do Českého Krumlova, v hotelu „U císaře rakouského“ (naproti starému nádraží) a pozvat jej na oběd. Staré známosti a vztahy byly obnoveny, nové uzavřeny a připomenuty zážitky spolků na pěvecké cestě *Liedertafelu* do Steyeru.

Když se 2. 6. 1906 zastavil v Budějovicích *Gesangverein* z Leopoldstadtu, který byl na cestě do Krumlova, připravil *Liedertafel* pro účastníky této cesty oběd v hotelu „U císaře rakouského“ a přednesl tam také 2 sbory.

²⁵ Wonesch, Wenzel. *Deutsche Liedertafel in Budweis 1856-1926- ein geschichtlicher Rückblick*. České Budějovice, Moldavia 1926- str. 21

17. 6. 1906 uvítal *Liedertafel* jako své hosty také 35 zpěváků z Gmündu, kteří mu přijeli předat diplom k jmenování spolku čestným členem gmündského *Männergesangvereinu*. Hosté byli přijati na nádraží a uvedeni do zahrady Německého domu, kde se konal koncert.

28. 5. 1907 se v Českých Budějovicích zastavil vídeňský *Männergesangverein*, který se právě vracel ze svého amerického turné. *Liedertafel* byl první spolek, který zpěváky uvítal ve vlasti. Předseda Löwenhöffer jim předal vavřínovo-dubový věnec s věnováním: „Vavřín zpěvákům, dub mužům.“

13. 11. 1907 se v Českých Budějovicích konal pod záštitou *Geselligkeitsklubu der deutschen Lokomotivführer* koncert vídeňského *Gesangvereinu Eisenbahnbeamten*.

9. 11. 1912 navštívil České Budějovice *Gesangverein* z Raabsu. Večer se konala slavnost v Německém domě a druhý den doprovodil *Liedertafel* své hosty na výletě do Českého Krumlova.

2.8 Plesy a zábavy pořádané *Liedertafelem* v Českých Budějovicích

Jak jsem psala výše, hrály pěvecké spolky velmi důležitou roli v kulturním životě měst a obcí. Akce pořádané pěveckými spolky přitom nebyly omezeny jen na koncerty. Pořádaly se také různé plesy, dýchánky a taneční zábavy, jejichž součástí bylo i vystoupení spolku, který akci organizoval.

V době založení *Liedertafelu* Německý dům ještě nestál. Tančilo se v restauracích, např. v sále hostince „U Milleretů“ v dnešní Hroznové ulici, v městské střelnici (později přestavěné na restauraci „Budějovická pivnice“), v zahradním salonku restaurace „U zelené ratolesti“. Plesy se konaly i v městském divadle, kde musel být taneční sál vytvořen z hlediště a jeviště. Zvažovalo se ještě zřízení plynového nebo elektrického osvětlení místo stávajícího petrolejového. Ale teprve roku 1870 bylo v sále hostince „U Milleretů“ zřízeno plynové osvětlení.

Dýchánky platily jako rodinné zábavy, kam měli vstup jen účinkující, přispívající a čestní členové se svými rodinnými příslušníky. Hosté si museli vstup

předplácet, jak vyplývá z usnesení *Liedertafelu* z 3. února 1860.

Hned první rok existence *Liedertafelu* přinesl dva taneční dýchánky. Později se konaly dokonce tři, jeden jako „Cecilský dýchánek“ na podzim, druhý jako „masopustní dýchánek“ a třetí byl ples *Liedertafelu*.

*„V období masopustu roku 1871 organizoval Liedertafel tři dýchánky v V sále hostince ‚U Milleretů‘. Oba první, něžným pohlavím každoročně silně navštěvované, nabízely také letos svou nenuceností to nej příjemnější pobavení, které lze podle našeho názoru získat.(...) Třetí dýchánek, stejně jako ty předchozí kostýmovaný, se konal 19. 2. Ačkoliv Liedertafel omezil s ohledem na nepatrnou rozlohu sálu v hostinci ‚U Milleretů‘ množství účastníků jen na své členy, byly prostory tak plné, že bylo nutné nechat si zajít chuť k tanci.“*²⁶

Tyto taneční dýchánky byly také spojeny s hudebními představeními a šprýmy masek a byly všeobecně oblíbeny. Dodržovaly se do konce sedmdesátých let. Na jejich místo pak nastoupily rodinné večery, které byly určeny jen členům spolku, jejich příbuzným a pozvaným hostům. Byly to pravidelné koncerty s pěveckými a orchestrálními vystoupeními, které byly jen zřídka zakončeny tancem. Poslední cecilský dýchánek se konal 26. 11. 1881. O něm se psalo: „Účast obyvatel Budějovic na letošním cecilském dýchánku svědčila o zálibě občanů v zábavách, které organizoval Liedertafel.“²⁷

*„25. 6. 1876 uskutečnil Liedertafel výlet do Boru²⁸, kde se konala lidová slavnost v pravém slova smyslu. Podporovaný nádherným počasím, následoval od Německého domu pod vedením městského orchestru průvod uzavíraný nescíslným množstvím lidí. Když přišli do lesa, začala brzy veselá zábava. Koncert Liedertafelu, kterého se účastnil i ženský sbor, sklídl hlučný potlesk a celý večer stále přicházeli noví hosté, takže Bor sotva kdy hostil tak velkou a veselou sešlost.“*²⁹

První ples *Liedertafelu* se konal pod názvem „Slavnostní ples“ 6. 3. 1859 v městském divadle. Jeho čistý výnos 70 zlatých byl věnován místním chudým rodinám a nemocným. „Ples *Liedertafelu*“, jak byla tato zábava bez ohledu na její ráz obecně nazývána, se udržel zřejmě až do posledních let existence *Liedertafelu* a od

²⁶ Wonesch, Wenzel. *Deutsche Liedertafel in Budweis 1856-1926- ein geschichtlicher Rückblick*. České Budějovice, Moldavia 1926- str. 23

²⁷ Wonesch, Wenzel. *Deutsche Liedertafel in Budweis 1856-1926- ein geschichtlicher Rückblick*. České Budějovice, Moldavia 1926- str. 24

²⁸ les mezi Čtyřmi Dvory a Branišovem

²⁹ Wonesch, Wenzel. *Deutsche Liedertafel in Budweis 1856-1926- ein geschichtlicher Rückblick*. České Budějovice, Moldavia 1926- str. 23

otevření Německého domu (masopust 1873) se konal pravidelně o masopustní sobotě. Jen první světová válka přinesla pětileté přerušení této tradice. Ples *Liedertafelu* se stal příležitostí k setkávání celé německé společnosti. Hosté přijížděli i z daleka.

Liedertafel stále dbal o rozmanitost, hledal nějaké zvláštnosti a novinky, kterými by obohatil své plesy. Pořádaly se různé slavnostní večery, reprezentační plesy, maškarní plesy a mimoto také takzvané „*Faschingliedertafeln*“ masopustní slavnosti *Liedertafelu* s různými vtipnými sborovými díly a navazující taneční zábavou.

Největší ohlas našly plesy maškarní a plesy, které měly nějaký charakter, téma. Jejich příklady: Sedlácký ples (1875), Vojenský ples (1876), Cesta kolem světa (1877), Mezinárodní světová výstava (1878), Karneval v Benátkách (1879), Výlet na steyerskou vysočinu (1880), Budějovice před sto lety (1881), Mimořádný masopustní trh (1882), Veselice budějovického *Liedertafelu* (1887), Pohádkový maškarní ples (1908), V říši fantazie (1922), Ze starého světa a starých časů (1923), Reklama (1924), Satan nás zve (1925), Kroje a masky 1856-1926.

*„Obzvlášť časově náročné byly přípravy na velký maškarní bál 12. 2. 1870. Velký zájem veřejnosti o tento ples, i když se konal v masopustním týdnu bohatém na různé radovánky, ukazuje na velkou oblíbenost Liedertafelu. Všechny místnosti Divadelního sálu byly plné. Propracované kostýmy a příjemné melodie hudby (městská kapela) zvaly k tanci. Ten byl bohužel kvůli velkému množství návštěvníků omezen. Liedertafel předvedl v ženských kostýmech sbor z ‚Mannschaft an Bord‘, který vyvolal všeobecné veselí. Teprve přicházející ráno rozehnalo poslední zpěváky a tanečníky.“*³⁰

Ples s názvem „Cesta kolem světa“ patřil k největším plesům, které *Liedertafel* pořádal. Účastnilo se přes 1000 osob.

22.2. 1879 zorganizoval *Liedertafel* velký maškarní ples pod názvem „Karneval v Benátkách“. Této akce se zúčastnilo téměř 1200 hostů. Průvod masek, který připravil *Liedertafel*, čítal na 90 osob.

„26. 2. 1881 připravil Liedertafel opět velký maškarní ples pod názvem ‚Budějovice před 100 lety‘. Ačkoli měl tento ples ve srovnání s předchozími plesy

³⁰ Wonesch, Wenzel. *Deutsche Liedertafel in Budweis 1856-1926- ein geschichtlicher Rückblick*. České Budějovice, Moldavia 1926- str. 24

méně návštěvníků, můžeme s uspokojením konstatovat, že to byl nejlepší bod tehdejší karnevalové sezóny. Výzdoba sálu odpovídala úplně charakteru slavnosti. Liedertafel tímto plesem zaplnil další pěkný list svých vzpomínek a jeho vydaření je zásluhou pilného a snaživého výboru. (Obrazy pro výzdobu sálu stejně jako návrhy pozvánek jsou dílem člena Liedertafelu Franze Haase. Ty jsou ještě majetkem spolku.)“³¹

O pohádkovém maškarním plese 29. 2. 1908 píše *Budweiser Kreisblatt*: „*„Pohádkově krásné“, to jsme slyšeli říkat jako hodnocení vyzdobeného sálu a myšlenky, chtít vytvořit něco důvěrného, domácího, prostého a efektního. Liedertafel oživil svým maškarním plesem vzpomínky na maškarní slavnosti konané v předchozím čtvrtstoletí, vzpomínky na přepychové tematicko-maškarní plesy, které tvořily každoroční senzaci masopustu.*“³²

Při těchto masopustních plesech, které měly tak velkou návštěvnost, byla předvedena tato díla: operety „*Prinzessin Kanibalien*“ od R. Genée, „*Kochserenade*“ od G. Wohlgemutha, parodie na operu „*Franceska da Rimini*“ od Conradina, „*Italienischer Salat*“ od R. Genée, komický tercet „*Trojčata*“, parodie na operu „*Lohengrin*“, „*Damen-Sängerkrieg*“ od Burwiga, parodie na operu „*Vilém Tell*“ od Hartmanna, „*Das Zwergelquartet*“, komická opera „*Eduard und Kunigunda*“ od J. Pibera.

³¹ Wonesch, Wenzel. *Deutsche Liedertafel in Budweis 1856-1926- ein geschichtlicher Rückblick*. České Budějovice, Moldavia 1926- str. 25

³² citováno podle: Wonesch, Wenzel. *Deutsche Liedertafel in Budweis 1856-1926- ein geschichtlicher Rückblick*. České Budějovice, Moldavia 1926- str. 25

3 Situace v Čechách po první světové válce, *Liedertafel* po válce

3.1 Společenské podmínky v jižních Čechách po první světové válce³³

První světová válka znamenala pro mnoho spolků konec existence a její ukončení přineslo spolu se vznikem samostatného československého státu i radikální změnu kulturních podmínek. V prvních poválečných letech byl hudební život jihočeských měst a vesnic ochromený, ale činnost pěveckých spolků se začala pomalu rozbíhat. Vznikem samostatného československého státu sice pozice německého živlu poněkud utrpěla, ale Němci si stále udržovali významné postavení díky ekonomické závislosti českého obyvatelstva. České Budějovice si i po válce zachovaly „německý charakter“, obyvatelstvo německé národnosti mělo vlastní spolky a instituce, jež zprvu spolupracovaly s českými.

Po válce byl kulturní život města obohacován i návštěvami významných umělců, a to českých i z ciziny. Například hned těsně po válce zde dvakrát vystupovala Ema Destinnová, v roce 1922 navštívil České Budějovice italský skladatel Ottorino Respighi a v roce 1929 zde vystoupil studentský sbor z Bělehradu.

Mnoho koncertů se konalo u příležitosti historických, politických či kulturních výročí. Roku 1924 proběhly ve městě velké oslavy 100. výročí narození B. Smetany, na nichž se podílely všechny místní české spolky a výtěžek byl věnován na vybudování Smetanova pomníku. Slavilo se také 60. výročí založení *Besedy*, 500. výročí úmrtí Jana Žižky, výročí osobností české hudby, atd. Německé spolky zase podobně oslavovaly výročí narození či úmrtí slavných německých hudebníků, např. 100. výročí úmrtí F. Schuberta, 50. výročí úmrtí R. Wagnera, 100. výročí narození A. Brucknera, atd.

Koncerty německých pořadatelů vzbuzovaly u českého publika zájem, ale přesto byla účast české veřejnosti velmi malá. Stejně to bylo i naopak. Důvodem nízké návštěvnosti na koncertech konaných druhou skupinou bylo často jen to, že se koncert konal v české *Besedě* nebo Německém domě. Přímou mezi hudebníky ale k národnostní nesnášenlivosti nedocházelo. Příkladem může být Filharmonický orchestr, který měl několik německých hráčů a také jeho druhým dirigentem byl

³³ informace v této kapitole jsem čerpala převážně z knihy Padrta, K., kol. *Jihočeská vlastivěda-Hudba*. České Budějovice, Jihočeské nakladatelství 1989

sbormistr *Liedertafelu* Ludwig Schmidt. Prvním dirigentem byl již zmiňovaný Otakar Jeremiáš.

Koncerty vždy několikrát ohlašoval český i německý tisk. Čím významnější vystoupení bylo, tím větší byl počet ohlášení. Zároveň se v novinách objevovalo i hodnocení koncertů již uskutečněných.

Hospodářská krize na přelomu 20. a 30. let ovlivnila i kulturní život. Nezaměstnanost a existenční nejistota, později i obavy ze sílícího vlivu fašismu nepřály jeho plnému rozvoji. I když krize nepostihla stejnoměrně všechny vrstvy obyvatel, návštěvnost hudebních i jiných kulturních akcí se snížila. To vyvolalo zdůraznění zábavné funkce hudby a přizpůsobení repertoáru vkusu obecnstva. Dalším činitelem, který ovlivnil kulturní život, byl také technický rozvoj. Zvukový film a reprodukováná hudba nahradily do jisté míry přímý výkon hudebníků, takže stoupala jejich nezaměstnanost.

Stále více přitahovalo pozornost také politické dění, které vyvrcholilo Mnichovskou dohodou a 15. březnem. „*Události okupačních let se jeví v největším jihočeském městě s vlivnou německou menšinou v zostřenější, vyhocenější podobě než ve městech vnitrozemských. Němci, kteří odstranili ze jména města bližší určení (České), je pokládali za své město, ačkoli například ještě roku 1930 zde žilo 36 266 Čechů a jen 6681 Němců. Údaje z válečných let chybějí, neboť by byly vyvrátily tvrzení o německosti města. Okupanti brzy okleštili český kulturní život. Hudební činnosti navenek nebránili, pokud neohrožovala jejich ideologii a cíle. Vytvářeli zdání, že situace je i v kultuře normální. České kulturní organizace a instituce se však snažili omezovat, případně likvidovat, chtěli do nich proniknout, ovlivňovat je a mít spolehlivou kontrolu jejich činnosti.*“³⁴

Přes tíhu doby ale české pěvecké spolky koncertovaly dál, dokonce se zakládaly i spolky nové, neboť sborový zpěv opět svým spojením s významem slova byl nejvhodnější pro podporu vlasteneckého cítění Čechů. Koncerty místních českých pěveckých sborů byly vždy vyprodané a často se musely opakovat. Vůbec největší počet koncertů od roku 1918 se v Českých Budějovicích uskutečnil v sezóně 1940-41.

Situace německých spolků se také změnila. V březnu 1939 byl *Sängerbund*

³⁴ Padrta, K., kol. *Jihočeská vlastivěda- Hudba*. České Budějovice, Jihočeské nakladatelství 1989- str. 108-109

der Sudetendeutschen nahrazen sdružením „*Der Volksdeutsche Sängerbund*“, které zastřešovalo všechny pěvecké spolky v Protektorátu Čechy a Morava. Sdružení si kladlo za cíl rozvoj jednohlasého sborového zpěvu jako výchozího bodu pro společnou práci. Opět, podobně jako v 19. století, byla využita zábavná funkce a určitý skrytý vliv sborového zpěvu na publikum, tentokrát ale měly být německé pěvecké spolky zpívajícím družstvem propagujícím myšlenky německé nacionálně socialistické strany.

3.2 Liedertafel po roce 1918

Liedertafel za války přestal účinkovat, mnoho zpěváků muselo narukovat. Budova spolku byla po celou válku využívána pro vojenské účely. Zbytek sboru účinkoval jen při dobročinných válečných akcích. Tehdejší zástupce sbormistra a pozdější sbormistr *Liedertafelu*, Ludwig Schmidt, byl současně i dirigentem *Musikvereinu* a ředitelem *Deutsche Musikschule*. Oba spolky se po válce soustředily spíše na činnost organizátorskou než na vlastní reprodukční činnost.

O tom, jaká byla situace *Liedertafelu* těsně po válce, vypovídá pamětní kniha takto: „*Hrdinskou smrtí zemřeli tito členové spolku: Johann Fürst, Johann Steinhäusel, Jan Trávníček a Fritz Weiß. (...) Mnozí členové spolku se kvůli změnám v politice nemohli vrátit do Českých Budějovic, jiní byli služebně přeloženi. Z budovy spolku zbyly ruiny, kamna byla rozbitá, nepoužitelná, velká část notového materiálu chyběla, peníze spolku padly na zaplacení válečných půjček.*“³⁵

Původních členů spolku mnoho nezbylo. Noví, mladší členové se scházeli třikrát týdně, a tak mohl spolek relativně brzy opět vystupovat na veřejnosti. Poprvé *Liedertafel* veřejně vystoupil už 17. 5. 1919, kdy spolek pořádal „*Familienabend*“ v Německém domě. Sbormistr **Karl Jodl** se sborem mužským, jeho zástupce Siebenhüner se sborem ženským a sólový kvartet chtěli publiku co nejdříve po válce

³⁵ Wonesch, Wenzel. *Deutsche Liedertafel in Budweis 1856-1926- ein geschichtlicher Rückblick*. České Budějovice, Moldavia 1926- str. 11

ukázat, že spolek je stále schopen života.

Také při znovuožívání slavnostních Velikonočních koncertů byla pod vedením Karla Jodla nacvičena a předvedena tato díla: roku 1920 oratorium „Paulus“ od Mendelssohna se sólisty Frederickem Smolou, Josefínou von Krepl, čestným předsedou Eduardem Smolou a Jaro Weithem, roku 1921 „Putování růže“ od Schumanna-sólisté: Marie Wojtek, Bertl Pötsch, Hansi Lumenda, Vera Hauptvogel, Frieda Ficklscherer, čestný předseda Smola, Friedrich Jaksch (host) a Josef Kratochwil.

Roku 1922 převzal chrámový kapelník a ředitel hudební školy Ludwig Schmidt úřad zástupce sbormistra. Jodl vedl nácvik nových písní ve sboru mužském a Schmidt v ženském. Klavírní doprovod při zkouškách smíšeného sboru obstarávala Anna Knapp-Jirsa.

V této době nastudoval *Liedertafel* např. tato díla:

Roku 1922 předvedl „Requiem“ od Verdiho. Jako sólisté vystupovali koncertní zpěvačka Marie Kehrdorfer ze Salzburku, Vera Hauptvogel, Marie Wojtek, čestný předseda Smola, Friedrich Jaksch z Liberce. Dílo mělo takový úspěch, že muselo být v květnu opakováno.

V roce 1923 zazpíval *Liedertafel* oratorium „Sv. Alžběta“ od F. Liszta. Sólisté byli: operní pěvkyně Susanne Jicha-Götzl z Prahy, Marie Wojtek, operní pěvec Otto Böhm-Lubin, Friedrich Jaksch z Liberce.

Během roku 1924 se *Liedertafel* podílel na předvedení těchto skladeb: na jaře „Píseň žalobná“ pro sopránové, altové a tenorové sólo, smíšený sbor a velký orchestr od G. Mahlera a „Písně o mrtvých dětech“, kde sóla zpívali: koncertní zpěvačka Mela Wurdinger-Fischbach ze Žatce, koncertní zpěvačka Joska Bondy-Lekner z Prahy, operní pěvec Anton Pelc z Českých Budějovic, a na podzim „Te Deum“ od Antona Brucknera, sólisté: Marie Wojtek, Helene Pilny-Huyer, čestný předseda Smola, Josef Kratochwil. Toto dílo bylo předvedeno na slavnostním koncertu u příležitosti 100. výročí Brucknerova narození.

Po válce obnovil *Liedertafel* také pěvecké cesty, ale novinkou byla účast i ženského sboru. Spolek vyslal delegace do Prachatic, Vimperka, Hořic a na koncert pěveckých spolků do Českého Krumlova a účastnil se také pěveckých slavností v Nové Bystřici a Volarech.

„Pěvecké výlety do Nové Bystřice 15. a 16. 5. 1921 a cesta na slavnost pěveckých spolků do Volar 21. a 22. 6. 1924 zůstanou pro nás nejpříjemnějšími

vzpomínkami. První akce se účastnilo 130 a té druhé 171 zpěváků a zpěvaček *Liedertafelu*. Konaly se zde domácké lidové slavnosti a nás těší, že jsme mohli s naším vystoupením přispět ke krásnému provedení.“³⁶

Po dlouhých jednáních vznikl v roce 1921 *Sängerbund der Sudetendeutschen*, kam se zařadil také *Liedertafel*. První slavnosti tohoto sdružení 5. až 7. 7. 1925 v Ústí nad Labem se účastnil také *Liedertafel* s delegací šesti žen a pěti mužů.

2. 11. 1925 se konalo jubilejní vystoupení k počtě zemřelých členů *Liedertafel*, na programu byl „Requiem“ od Verdiho. Dirigoval Ludwig Schmidt, sóla zpívali: koncertní zpěvačka Martha Manzer z Karlových Varů, Marie Wojtek, operní pěvec August Lang z Teplic a koncertní pěvec Hans Habel z Brna.

Po válce na mnoha koncertech *Liedertafelu* účinkoval také další českobudějovický spolek „*Der deutsche Musikverein in Budweis*“, jehož dirigentem byl Ludwig Schmidt. Tento spolek spolu s divadelním orchestrem a sólisty vojenské kapely tvořil doprovodný orchestr. Také studenti místního německého ústavu pro vzdělávání učitelů pomáhali, stejně jako v dřívějších letech, posílit sbor *Liedertafelu*.

Sbormistr Karl Jodl složil svůj úřad na podzim 1924. Členem spolku byl od roku 1891 jako korepetitor na klavír při sólových výstupech a sborech, 9 let jako zástupce sbormistra. Roku 1923 byl jmenován čestným členem. Na hlavním shromáždění spolku na jaře roku 1925 byl sbormistrem jmenován **Ludwig Schmidt** a jeho zástupcem se stal profesor Josef Schimek. Schmidt vedl, stejně jako před ním Novotný, Sauer a Steinwendner pěvecká cvičení obou sborů. Roku 1924 byl skladatel a dirigent Ludwig Schmidt jmenován čestným členem spolku.

Roku 1928 pořádal *Liedertafel* oslavu 100. výročí úmrtí F. Schuberta. Kromě mužského i ženského sboru *Liedertafelu* a jeho sólistů zde také účinkovala sólistka vídeňské státní opery Anna Michalsky, *Deutscher Musikverein* a orchestr Jihočeského národního divadla. Na programu byla Schubertova díla „Velká mše Es dur“ a vítězný zpěv Mirjam.

Během 74. roku své existence (1929/1930) vystoupil *Liedertafel* na veřejnosti celkem osmkrát, mužský sbor měl na konci období 107 členů, ženský sbor 105 členek, spolek také evidoval 15 žijících a 35 zemřelých čestných členů, přispívajících

³⁶ Wonesch, Wenzel. *Deutsche Liedertafel in Budweis 1856-1926- ein geschichtlicher Rückblick*. České Budějovice, Moldavia 1926- str. 16

členů měl 249 ³⁷.

Roku 1931 oslavil *Liedertafel* 75 let své existence. Slavilo se 14. a 15. listopadu, na programu bylo dílo „Ztracený ráj“ od Marca Bossiho. 9. 12. 1933 uspořádal spolek v Německém domě koncert u příležitosti 50 let od smrti Richarda Wagnera. Za doprovodu kapely pěšího regimentu č.1, který dirigoval štábní kapitán J. Pasovský, předvedl ženský a mužský sbor *Liedertafelu* pod vedením čestného sbormistra Ludwiga Schmidta předeheru a první dějství z opery „Lohengrin“, sbor poutníků z „Tannhäusera“, závěrečnou scénu z díla „Mistři pěvci norimberští“ a „Příchod hostů na Wartburg“ z „Tannhäusera“.

O aktivitách *Liedertafelu* v roce 1936 podávají noviny „*Budweiser Zeitung*“³⁸ tyto zprávy: 22. 1. 1936 uspořádal *Liedertafel* v Německém domě „Romantický večer“ s písněmi Franze Schuberta a Roberta Schumanna. V masopustní sobotu 22.2. také proběhl každoročně konaný maškarní ples. 28. 11. se konal velký koncert lidových písní s názvem „*Wiener Liederabend*“. Na programu byla díla od Beethovena („*Fahr wohl, du goldne Sonne*“), Brucknera, Brahmsa, Schuberta, Haydna, Mozarta a dalších.

Písemnosti archivované v SOA České Budějovice dokumentují aktivity *Liedertafelu* pouze do roku 1933 (s výjimkou prohlášení členů o árijském původu). Další informace jsem proto čerpala z denního tisku, konkrétně z „*Budweiser Zeitung*“. Vzhledem k časové náročnosti studia těchto pramenů jsem nahlédla pouze do ročníků, v nichž jsem očekávala zvýšenou veřejnou činnost *Liedertafelu* kvůli možným oslavám významných výročí. V ročnících z let 1936 a 1941 (80. a 85. výročí založení) jsem ale žádné zmínky o konaných oslavách *Liedertafelu* nenašla. V březnu 1936 vyšel jen článek o tomto jubileu *Liedertafelu*, ale jeho největší část tvořily citace o jeho založení pocházející z Woneschovy pamětní knihy. Jediným důkazem o existenci spolku v roce 1941 jsou ohlášení o konání či nekonání schůzek.

³⁷ dle zápisů ze schůzí *Liedertafelu* uložených ve Státním okresním archivu v Českých Budějovicích

³⁸ *Budweiser Zeitung*, ročník 1936, Státní okresní archiv České Budějovice

3.3 Spolkový dům Liedertafelu

Předtím než si *Liedertafel* mohl zřídit vlastní spolkový dům, byl nucen se hodně stěhovat. Založení spolku se konalo, jak už jsem psala v první kapitole věnované vzniku *Liedertafelu*, v sále *Musikvereinu*. Zde se také konaly první zkoušky. 26. 5. 1856 přesídlil spolek do městské střelnice, na podzim se přestěhoval do jedné místnosti v restauraci „U lázní“, kde ale také dlouho nezůstal. V letech 1858 až 1862 cvičil *Liedertafel* v zimních měsících v jednom pokoji hotelu Zvon, v letních měsících v sále střelnice. Od roku 1862 do roku 1866 cvičil v sále hostince „U Milleretů“, od roku 1866 do roku 1869 se scházeli členové v hostinci U zelené ratolesti, kde jim Adalbert Lanna bezplatně přenechal tři místnosti. Když pak zakladatel Johann Stegmann představoval svůj dům v Široké ulici, pronajal spolku jednu ze čtyř místností, ze kterých se dům skládal, za roční činži 90 zlatých. Zde zůstal spolek až do otevření trvalého sídla spolku v Německém domě 23. 11. 1872. Stavba domu byla zahájena 24. 7. 1871 a při příležitosti položení základního kamene zazpíval *Liedertafel* sbor „*Ehre des Gottes*“ od Beethovena. Později konal spolek ještě několik koncertů, jejichž výtěžek byl věnován do fondu na stavbu. U příležitosti otevření sídla se konal „rodinný věneček“. Zde konal *Liedertafel* své zkoušky po zbytek své existence.

3.4 Významní členové spolku

Franz Lustig – narodil se 29.1. 1812 ve Stradonicích (starý název dnešní městské čtvrti Rožnova), kde byl jeho otec učitelem. V 16 letech se stal po otcově vzoru také učitelem a tomuto povolání se věnoval plných 40 let. Jako uznání za své služby byl vyznamenán titulem vzorný učitel a zapůjčením zlatého kříže za zásluhy. Členem *Liedertafelu* byl Lustig od jeho založení. 15. 3. 1856 byl zvolen provizorním ředitelem a při následném rozdělování funkcí 8. 3. 1857 byl jednohlasně zvolen předsedou spolku. Tím byl 25 let. Zemřel 2. 9. 1882.

Josef Gerstner – vstoupil do spolku roku 1871 a plně se mu věnoval až do svého odvolání do Vídně, kde nastoupil jako profesor na reálné škole. Od 6. 3. 1880 byl zástupcem předsedy *Liedertafelu* a po smrti Franze Lustiga nastoupil na jeho místo. Josef Gerstner se zasloužil o změnu jména spolku a právě pod jeho vedením se uskutečnila jedna z největších oslav – 4. výročí *Sängerbundu* spojené s vysvěcením nové vlajky spolku. Gerstner zemřel 30. 6. 1904 ve svých 57 letech v Miesu.

Johann Löwenhöfer – narodil se 20.8. 1853 v Českých Budějovicích. Jako důstojník se zúčastnil válečných tažení do Bosny. Pak se stal členem obecního výboru v Českých Budějovicích. Byl také ředitelem městského muzea a předsedou muzejního spolku. Členem *Liedertafelu* byl od roku 1875. Od 18. 3. 1893 byl předsedou spolku. Byl jmenován čestným členem a poté co byl nucen kvůli nemoci odstoupit z funkce předsedy spolku i čestným předsedou. Zemřel 14. 1. 1912.

Eduard Smola – členem *Liedertafelu* se stal roku 1880. V pamětní knize spolku o něm psali: „*Co E. Smola, od Boha nadaný zpěvák, řídil, ať už jako sólový tenor, jako tenor v sólovém kvartetu, či jako vůdce sboru, blýská se jako čisté zlato z dějin Liedertafelu posledních 46 let. Jemu děkuje Liedertafel za respekt a oblíbenost široko daleko. Smola žije pro Liedertafel a nikdy se nenechá prosit. To vědí i jiná sdružení. On je zpěvák, jemuž je píseň, která vychází z hrdla, odměnou. Na všech počtách, které byl spolek schopen svými skromnými prostředky získat, měl Smola podíl.*“³⁹ Roku 1905 byl jmenován čestným členem a roku 1920 byl jmenován čestným předsedou. Jeho obraz byl roku 1911 umístěn v budově spolku. 7. 3. 1914 byl ve vedení spolku vystřídán Franzem Jodlem.

Franz Jodl – má zásluhy jako člen sólového kvartetu, člen výboru, autor oslavného sborníku k příležitosti padesátého výročí *Liedertafelu* a jako slavnostní řečník. Bohužel začala válka a on, stejně jako mnoho jiných členů spolku, musel narukovat. Po válce už se do Českých Budějovic nevrátil. Stal se ředitelem poštovního úřadu v Ischlu.

³⁹ Wonesch, Wenzel. *Deutsche Liedertafel in Budweis 1856-1926- ein geschichtlicher Rückblick*. České Budějovice, Moldavia 1926- str. 32

Závěr

Druhá polovina 19. století přinesla výraznou změnu společenského klimatu, která nechala, na rozdíl od předchozího období, volnou cestu tendenci lidí sdružovat se podle společných zájmů. Tato situace vedla k jakémusi „spolkovému boomu“. Hudební spolky se postupně staly organizátory místního kulturního života. Pořádaly koncerty, organizovaly přednášky, zvaly významné osobnosti a okolní pěvecké spolky.

V jižních Čechách byly společenské i politické podmínky spoluurčovány soužitím dvou národností na jednom území, což později vedlo ke vzniku dvojité sítě těchto spolků. Zpočátku byla většina spolků jazykově utrakvistická a navzájem spolupracovaly. Situace se změnila v průběhu poslední třetiny 19. století se silícím nacionalismem německé i české veřejnosti. Poté už sdružení nemohla dál existovat jako utrakvistická a vznikly spolky ryze německé či ryze české.

Jedním z prvních sdružení založených v centru jižních Čech, Českých Budějovicích, byl *Deutsche Liedertafel in Budweis*. Podobně jako většina sdružení založených ještě před rokem 1861 přijímal i *Liedertafel* zpočátku jak německé tak i české členy. Po vyhrocení národnostních vztahů ale všichni čeští členové spolek opustili. *Liedertafel*, silně podporován bohatým německým obyvatelstvem, brzy získal oblibu i za hranicemi regionu. Možná i díky této oblibě přečkal spolek krizi první světové války a i po vzniku samostatného Československa se dále podílel na tvorbě příležitostí kulturního vyžití německého i českého obyvatelstva Českých Budějovic.

Další změnu společenských podmínek přinesla třicátá léta a okupace Československa. Situace pak vyvrcholila druhou světovou válkou, která měla negativní dopad na společenský život obecně. Vzhledem k útlumu veškerého kulturního života na konci druhé světové války lze předpokládat, že činnost *Liedertafelu* postupně upadala, až spolek někdy na konci války nebo těsně po ní zanikl. Důvody sporé existence dokumentů z tohoto období mohou být různé, od jejich zničení během války, přes jejich ztracení během poválečných zmatků až po možnost jejich odnesení při odsunu německého obyvatelstva. Důležitým faktem je zřejmě i velmi omezená aktivita spolku ve válečných letech.

Liedertafel byl aktivní přibližně 80 let, pokud v to budeme počítat i období neaktivity za první světové války. Těchto 80 let aktivní činnosti je velmi úctyhodná

doba, vezmeme-li v úvahu skutečnost, že většina hudebních spolků fungovala několik let až několik desetiletí než došlo z různých důvodů k ukončení jejich činnosti. K těmto důvodům bychom mohli počítat především změny politické situace a v návaznosti na ně i změny kulturního klimatu. To je vidět i na příkladu *Liedertafelu*, který sice několik těchto závažných změn překonal, ale pravděpodobně během druhé světové války nebo těsně po ní zanikl.

Touto diplomovou prací jsem také chtěla upozornit na opomíjenou kapitolu regionální historie a zároveň i pozapomenutou německou část hudebního života města České Budějovice v 19. a první polovině 20. století.

Seznam literatury:

Hora, Josef. *Toulky českou minulostí* 7, Via Factum, 2002

Janečková, Marie; Jaklová, Alena. *Zvláštnosti v jazyce města České Budějovice a jeho okolí z hlediska historického*. Výběr 1997/4, České Budějovice: Jihočeské muzeum

Lébl, Vladimír a kolektiv. *Hudba v českých dějinách*. Praha: Supraphon, 1989.

Novotný, Miroslav; Pletzer, Karel; Sak, Robert (ed.). *Encyklopedie Českých Budějovic*. České Budějovice: Nebe, 1998.

Padrta, Karel a kolektiv. *Jihočeská vlastivěda - Hudba*. České Budějovice: Jihočeské nakladatelství, 1989.

Smolka, Jaroslav a kolektiv. *Dějiny hudby*. Brno: TOGGA, 2001.

Stros, Johann; Löwenhöfer, Johann; Jodl, Franz. *Festschrift des Deutschen Liedertafel in Budweis anlässlich ihrer 50jähr. Bestandsfeier*. České Budějovice: vlastním nákladem, 1906.

Wonesch, Wenzel. *Deutsche Liedertafel in Budweis 1856-1926 - ein geschichtlicher Rückblick*. České Budějovice: Moldavia, 1926.

Satzungen des Deutsche Liedertafel in Budweis. České Budějovice: vlastním nákladem, 1903.

Budweiser Zeitung ročník 1931, 1936, 1941